

**Knelpunten in de Begeleiding van Jongeren met een LVB en een Niet-westerse Culturele
Achtergrond: De Rol van Gezagsverhoudingen.**

Masterthesis
Universiteit Utrecht
Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen
Masterprogramma Orthopedagogiek

Student:	Y. A. M. (Yvette) Roelofs	4199871
Docent:	Dr. J. Douma	
Tweede beoordelaar:	Dr. M. Bult	
Datum:	12-06-2015	
Aantal woorden:	6326	

Samenvatting

Achtergrond. Vanuit het Landelijk Kenniscentrum LVB, waarin alle orthopedagogische behandelcentra [OBC] vertegenwoordigd zijn, is de vraag gekomen om onderzoek te doen naar de knelpunten die ervaren worden in de begeleiding van niet-westerse jongeren met een licht verstandelijke beperking en gedragsproblemen en hun ouders. Dit onderzoek kijkt of ‘gezagsverhouding’ knelpunten kan verklaren. Binnen ‘gezagsverhoudingen’ is gekeken naar verschillen in de opvoeding, hiërarchie, rolverdeling en seksespecificiteit. Daarnaast is gekeken of mechanismen en handelingsadviezen die gelden bij de doelgroep van mensen met een niet-westerse achtergrond mogelijk ook geldend kunnen zijn voor de begeleiding in OBC’s van deze jongeren en hun ouders. **Methodie.** Door semigestructureerde interviews, die afgenomen zijn bij experts en begeleiders werkzaam binnen OBC’s, is informatie verzameld. **Resultaten.** Geconcludeerd kan worden dat de verklaring ‘gezagsverhouding’ herkend wordt door de respondenten. Er is vooral een grote herkenning voor de discrepantie die bestaat tussen de Nederlandse maatschappij en de niet-westerse cultuur. De acceptatie van het gezin, het aansluiten bij het gezin en het uitstellen van het eigen oordeel en de eigen normen en waarden worden hierbij aangehaald. Handelingsadviezen die naar voren komen zijn samengevoegd in drie kernadviezen (1) het opbouwen van een vertrouwensrelatie, (2) culturele sensitiviteit en (3) professionele houding met specifiek het bewustzijn van de eigen culturele afkomst. **Conclusie.** De effectiviteit van de interculturele hulpverlening lijkt vooral samen te hangen met de persoonlijke kenmerken van de therapeut. Er wordt aangeraden om de gevonden resultaten te herformuleren zodat er een praktische invulling wordt gegeven aan de huidige methodieken, kaders en werkwijzen binnen de OBC’s.

Kernwoorden. licht verstandelijk beperkten [LVB], orthopedagogische behandelcentra [OBC], gezagsverhoudingen, niet-westerse culturele achtergrond.

Abstract

Background. ‘Het Landelijk Kenniscentrum LVB’, located in the Netherlands, requested to investigate the difficulties that are experienced in the treatment of non-Western youngsters with mild borderline intellectual disabilities and behavioural problems, and their parents. Current research is focussed on the fact whether ‘authority relationship’ may explain why there are difficulties experienced in the treatment within ‘behavioural treatment centres’ [OBC’s] with these youngsters and their parents. Within ‘authority relationships’ has been looked at the differences at raising children, hierarchy and specific gender roles. In addition mechanisms and recommendations, considered for people with a non-Western background, are verified to be also applicable for the treatment of these youngsters and their parents in the OBC’s. **Method.** With semi-structured interviews, held with experts and supervisors working in OBC’s, information is collected. **Results.** It can be concluded that ‘authority relationship’ is recognized by the respondents. There is a huge recognition for the discrepancy that exists between the Dutch society and the non-Western culture. Acceptance of the family(goals), connecting with the family and put off own private judgement, standards and values are cited. Recommendations are linked up into three core advices (1) building up a relationship of trust, (2) cultural sensitivity and (3) professional attitude, with specific the awareness of the own cultural background. **Discussion.** The effectiveness of intercultural treatment seems therefore related with the therapeutic personal characteristics. It is recommended to reformulate the founded results to a practical interpretation that can be used into current methodologies, frameworks and practices within the OBC’s.

Keywords. Mild Borderline Intellectual Disability [MBID], Behavioural Treatment Centre [OBC], authority relationships, non-Western cultural background.

Aanleiding en voorwoord

Deze scriptie is onderdeel van een project dat door vier studenten is uitgevoerd op verzoek van het Landelijk Kenniscentrum LVB. Er is gekeken naar de interculturele aspecten binnen de jeugdzorg aan licht verstandelijk beperkte [LVB] jongeren. Het onderzoek is uitgevoerd onder leiding van Dr. Douma. Zij gaf aan dat verschillende knelpunten ervaren werden binnen orthopedagogische behandelcentra [OBC's] op het gebied van de interculturele hulpverlening. Een OBC biedt begeleiding aan jongeren met een LVB en ernstige gedragsproblemen en hun ouders. Deze knelpunten zijn in een eerste onderzoek (het vooronderzoek) geïnventariseerd. Na het analyseren van 12 interviews zijn uiteindelijk 4 mogelijke verklaringen voor die ervaren knelpunten onderscheiden: (1) schaamte en isolatie, (2) taalbarrière en communicatie, (3) kennis, visie en verwachting over LVB en behandeling en (4) gezagsverhoudingen. In bijlage A staan dit vooronderzoek en de resultaten verder uitgewerkt. Deze scriptie richt zich op: Knelpunten in de begeleiding van jongeren met een LVB en gedragsproblemen en een niet-westerse culturele achtergrond: De rol van gezagsverhoudingen.

Er zijn enkele personen die ik wil bedanken voor hun medewerking aan het onderzoek. Ten eerste wil ik graag alle geïnterviewden bedanken die vrijwillig hun expertise gedeeld hebben; zonder hen was deze thesis niet mogelijk. Daarnaast wil ik mijn medethesisgenoten bedanken: Erwin Prikker, Melody Mijnsbergen en Maaïke Cornelisse. Het plezier, het vele werk dat we samen hebben verricht en het overzicht heb ik, dankzij hen, behouden. Verder wil ik mijn thesisbegeleidster Dr. Jolanda Douma bedanken voor haar steun, feedback en support. Christine Silkens wil ik bedanken voor haar kritische Nederlandse blik die de thesis tot een lopend verhaal hebben gemaakt. Tot slot wil ik mijn vriend en mijn ouders bedanken voor hun hulp en mentale steun.

Knelpunten in de Begeleiding van Jongeren met een LVB en een Niet-westerse Culturele Achtergrond: De Rol van Gezagsverhoudingen.

Jongeren met een licht verstandelijke beperking [LVB] en bijkomende (ernstige) gedragsproblemen die worden behandeld binnen een Orthopedagogisch behandelcentrum [OBC] hebben een beneden gemiddeld intelligentieniveau (IQ-score tussen de 50-85) en een beperkt sociaal aanpassingsvermogen. Bovendien is er vaak sprake van bijkomende problematieken zoals problemen in de sociale context, psychiatrische en leerproblemen. Deze jongeren komen daarnaast relatief vaak uit zogenoemde multiprobleemgezinnen (Boendermaker, Van Rooijen, & Berg, 2013; De Wit, Moonen, & Douma, 2011; Douma, 2011; Kraijer, 2006; Moonen & Versteegen, 2006). Deze problemen en beperkingen leiden tot ernstige gedragsproblemen waarvoor specialistische behandeling noodzakelijk is binnen de OBC's (De Wit et al., 2011; Douma, 2011; Kraijer, 2006; Moonen & Versteegen, 2006; Spierenburg & Hagen, 2008).

De alledaagse begeleiding van deze jongeren en hun ouders is daardoor al vrij gecompliceerd maar als er ook nog sprake is van een niet-westerse culturele achtergrond wordt dit door de begeleiding als nog lastiger ervaren (Alleato, 2008; Bulsink & De Gruijter, 2013; Eldering, 1999). In het onderzoek dat voorafging aan dit hoofdonderzoek is bij begeleiders binnen OBC's onderzocht welke knelpunten zij ervaren bij de alledaagse begeleiding van jongeren met een LVB en gedragsproblemen en hun ouders *én* een niet-westerse culturele achtergrond (bijlage A). Daaruit bleek dat het opbouwen van een vertrouwensband meer tijd kost en vaak minder goed lukt doordat hier te weinig in geïnvesteerd kan worden door de tijdsdruk. Daarnaast komen ze niet tot de kern van de gedragsproblemen en is er meer wantrouwen en onbegrip wat hulpverlening in de weg staat. Begeleiders hebben het idee dat er vaak niet geluisterd wordt of afspraken niet nagekomen worden en er wordt aangegeven dat er veel verschillende denk- en handelingswijzen door zowel ouders als begeleiders gehanteerd worden. Begeleiders geven aan dat ze weinig afweten van de verschillende culturen maar ook dat er vooroordelen zijn en met afkeer of angst naar de andere cultuur gekeken wordt.

Vanuit het Landelijk Kenniscentrum LVB, waar alle OBC's in vertegenwoordigd zijn, is de vraag gekomen om onderzoek te doen naar deze knelpunten en mogelijke verklaringen om te komen tot handelingsadviezen voor de professionals binnen de OBC's die met deze jongeren en hun ouders werken. De meeste problemen worden met Marokkaanse, Turkse,

Antilliaanse en Surinaamse gezinnen ervaren. Zij vormen niet alleen de grootste groepen migranten (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014), maar blijken ook het meest te verschillen van de Nederlandse opvoeding (o.a. Pels, 2010; Pels, Distelbrink, & Postma, 2009). In dit onderzoek staan daarom deze vier culturele afkomsten centraal.

Uit het vooronderzoek en de bestudeerde literatuur zijn vier hoofdverklaringen voor de ervaren knelpunten naar voren gekomen; (1) schaamte en isolatie, (2) taalbarrière en communicatie, (3) kennis, visie en verwachting over LVB en behandeling en (4) gezagsverhoudingen. Dit onderzoek gaat in op het thema 'gezagsverhoudingen'. Gezag is 'macht en recht om te bevelen, autoriteit' (Philippa, Debrabandere, Quak, Schoonheim, & Van der Sijs, 2009). In dit onderzoek wordt gekeken naar de verschillen tussen de jongeren, ouders en begeleiders in opvoeding, hiërarchie, rolverdeling en seksespecificiteit. De andere drie verklaringen worden separaat in een ander onderzoek behandeld (Cornelisse, 2015; Mijnsbergen, 2015; Prikker, 2015).

De wetenschappelijke literatuur over gezagsverhoudingen richt zich vooral op de opvoedcultuur van normaal begaafde jongeren en hun ouders. Er is geen literatuur gevonden over niet-westerse jongeren met een LVB en bijkomende gedragsproblematiek die behandeld worden binnen een OBC. Het lijkt echter aannemelijk dat dezelfde mechanismen een rol spelen, want de jongere met een LVB en zijn gezin worden eveneens beïnvloed door de sociale en culturele context waarin de jongere woont (Durà-Vilà & Hodes, 2009; Durà-Vilà, Dein, & Hodes, 2010; O'Hara & Bouras, 2007). Binnen dit onderzoek wordt gekeken of en op welke wijze de verklaringen voor de ervaren knelpunten in de alledaagse begeleiding ook gelden voor niet-westerse jongeren in OBC's met een LVB en gedragsproblemen en hun ouders (in het vervolg aangeduid door niet-westerse jongeren in OBC's en hun ouders).

Opvoeding

Uit de literatuur en het vooronderzoek blijkt dat migrantengezinnen in verschillende werelden leven met soms tegengestelde normen en waarden, hetgeen spanningen in de opvoeding kan brengen (Distelbrink, Pels, Jansma, & Van der Gaag, 2012; Lafromboise, Coleman, & Gertron, 1993; Pels, 2010; Pels et al., 2009; Selin, 2014). De Nederlandse opvoeding richt zich vooral op het ontwikkelen van autonomie (Nijsten & Pels, 2000; Pels, 2000; Pels et al., 2009), terwijl in de niet-westerse samenlevingen conformiteit, het aanpassen aan de eisen van de omgeving, de belangrijkste doelen van de opvoeding zijn (Kagitçibaşı, 1997; Nijsten & Pels, 2000; Pels et al., 2009; Xiao, 2000). Uit het vooronderzoek blijkt dat LVB-jongeren met een niet-westerse afkomst zich lastig staande weten te houden in de Nederlandse, individualistische maatschappij, omdat zij dit binnen hun opvoeding niet

meegekregen hebben. Ze hebben vaker moeite met het schakelen tussen de regels die thuis gelden en de regels in de Nederlandse maatschappij. Ouders kunnen, door gebrek aan kennis en opvoedingsverlegenheid, hun kinderen vaak niet helpen om hun normen en waarden aan te passen aan de eisen en verwachtingen die heden ten dage gelden (De Koning, 2008; Hughes et al., 2006; Pels, De Gruijter, & Lahri, 2008; Pels et al., 2009). Uit het vooronderzoek blijkt dat ook begeleiders, door een gebrek aan kennis, deze aanpassing niet of moeilijk kunnen maken.

Daarnaast staat in Nederland een egalitaire en individualistische opvoeding centraal waarbij overleg met kinderen een grote rol inneemt (Gerrits, Deković, Groenendaal, & Noom, 1996; Pels, 2010; Pels et al., 2009; Wouters, 2008). Deze toenemende individuele vrijheid voor de Nederlandse jongeren zorgt voor een cultuurverschil met de migranten (Duyvendak, Pels, & Rijkschroeff, 2009). Allochtone opvoeders hanteren, conform het begrip conformiteit, vaker een meer autoritaire opvoedstijl met strikte controle binnenshuis en het gebruik van machtsmiddelen (Nijsten, 2000; Pels, 2010; Pels et al., 2009; Wissink, 2006). Marokkaanse en Turkse opvoeders zitten hierin meer aan de autoritaire kant, terwijl Surinaamse en Antilliaanse ouders hierbij een tussenpositie innemen (Pels et al., 2009). Jongeren met een niet-westerse achtergrond zijn meer met gezag en autoriteit opgevoed. Gehoorzaamheid en respect staan centraler dan het vormen van een eigen identiteit, hetgeen in de autonomieontwikkeling voor problemen kan zorgen. Hierdoor leren de jongeren minder zelfstandig te zijn, hun mening te geven en eigen keuzes te maken, iets wat binnen de OBC's vaker als vanzelfsprekend wordt geacht. Ruimte voor autonomie en exploratie staan minder centraal in een traditionelere opvoeding wat het verschil met de Nederlandse samenleving kan versterken (Distelbrink et al., 2012; Leseman, Sijsling, Jap-a-Joe, & Sahin, 1995; Pels et al., 2009). Begeleiders kunnen dus verschillende knelpunten ervaren in hun begeleiding aan niet-westerse jongeren in OBC's en hun ouders.

Hiërarchie

Binnen niet-westerse gezinnen staat het collectieve belang voorop. Mede door deze conformiteit is er meer sprake van hiërarchische verhoudingen (Distelbrink & Hooghiemstra, 2005; Nijsten & Pels, 2000; Pels, 2000; Pels et al., 2009; Phalet & Schönflug, 2001). De meeste opvoeders eisen echter geen onderdanigheid meer zoals vroeger kenmerkend was. Gehoorzaamheid en gezag blijven daarentegen belangrijke opvoeddoelen (Distelbrink & Hooghiemstra, 2005; Pels et al., 2009). Turkse en Marokkaanse ouders benadrukken conformiteit meer dan Surinaamse en Antilliaanse ouders (Distelbrink & Hooghiemstra, 2005; Distelbrink et al., 2012). Bij Marokkaanse en Turkse gezinnen staat de vader, of in ieder geval

een mannelijk figuur, boven aan de hiërarchie en bij Surinaamse en Antilliaanse gezinnen heeft vooral oma de macht (Distelbrink, Geense & Pels, 2005; Tjin A Djie, 2000). Opvoeden binnen niet-westerse gezinnen is vaak niet alleen de taak van de ouders maar van het grotere familiesysteem waardoor meerdere personen macht hebben binnen de opvoeding (Tjin A Djie, 2000, 2001).

Uit het vooronderzoek blijkt dat begeleiders het vaak lastig vinden om deze hiërarchie te ontrafelen maar daarnaast ook om belangrijke personen te betrekken bij de behandeling. Vooral het betrekken van bijvoorbeeld een oma wordt door begeleiders als lastig ervaren omdat zij vaak nog in het land van herkomst woont en de Nederlandse taal vaak niet spreekt. Het kan leiden tot knelpunten als begeleiders niet de juiste personen bij de behandeling weten te betrekken of veroordelend optreden naar de aanwezige hiërarchie.

Rolverdeling

Er blijkt ook een specifiekere verdeling tussen mannen en vrouwen binnen de niet-westerse culturen aanwezig. Vaders lijken meer voor gezinsexterne taken te zorgen, zoals het kostwinnerschap, het vertegenwoordigen van het gezin buitenshuis, de morele opvoeding en correctie van de zonen en moeders vervullen meer de zorg- en huishoudtaken (Distelbrink et al., 2005; Distelbrink et al., 2012; McHale et al., 2003; Pels et al., 2009). Turkse en Marokkaanse migranten verschillen hierin meer met Nederlanders dan Antilliaanse en Surinaamse migranten (Distelbrink et al., 2012; Hermans, 2002; Pels et al., 2009). In veel Surinaamse en Antilliaanse gezinnen woont de vader niet samen met het gezin, waardoor niet alleen het contact beperkt is en maar ook zijn rol binnen het gezin (Distelbrink, 2000; Distelbrink & Hooghiemstra, 2005; Distelbrink & Pels, 2009; Pels et al., 2009).

Hoewel migrantenvaders tegenwoordig meer emotioneel betrokken lijken te zijn bij hun kinderen en moeders vaker traditionele vadertaken op zich nemen (Ketner, 2008; Pels, 2005; Pels & Nijsten, 2000; Pels et al., 2009), blijft dit een knelpunt voor begeleiders. De inbreng van allochtone vaders in de opvoeding blijft doorgaans minder groot dan die van autochtone vaders (Distelbrink et al., 2005). Zo vinden veel gesprekken alleen plaats met moeders en zijn vaders vaker afwezig. Dit maakt het lastig om veranderingen door te voeren in bijvoorbeeld Marokkaanse en Turkse gezinnen waar vaders vaker het gezag hebben en hierdoor een belangrijke positie innemen bij veranderingen (Tjin A Djie, 2000, 2001).

Seksespecificiteit

Tot slot lijkt seksspecificiteit een verklaring voor de ervaren knelpunten. Binnen allochtone gezinnen lijkt er meer verschil te zijn in de opvoeding tussen jongens en meisjes (Pels et al., 2009). Turkse en Marokkaanse meisjes hebben meer taken binnenshuis, voor hen

zijn er lagere opleidingsambities door dominantie van het huwelijk en moederschap, en is de bewegingsvrijheid van de meisjes op grond van eengerelateerd geweld beperkt (Hermans, 2002; Nijsten, 1998; Pels, 2005; Pels & De Gruijter, 2006; Pels & De Haan, 2003; Pels et al., 2009). Hoewel uit literatuur en vooronderzoek blijkt dat de taaklast binnenshuis voor meisjes enigszins afneemt, blijft het voorbereiden op het moederschap en het huishouden een belangrijk element bij Turkse en Marokkaanse opvoeders (Distelbrink & Pels, 2009; Pels & De Gruijter, 2005; Pels et al., 2009). Turkse en Marokkaanse jongens staan er vaker alleen voor en kunnen minder terugvallen op de steun van ouders (De Jong, 2007; Ketner, 2008; Pels, 2005; Pels et al., 2009; Stevens, Pels, Vollebergh, & Crijnen, 2004).

Bij Antilliaanse en Surinaamse opvoeders is het sekseonderscheid minder scherp (Distelbrink & Hooghiemstra, 2005; Pels et al., 2009). Bij meisjes staat vooral het vóórkomen van te los (seksueel) gedrag en vroeg moederschap centraal (Distelbrink & Hooghiemstra, 2005; Distelbrink & Pels, 2009; Pels et al., 2009). In de opvoeding wordt daarnaast de financiële en emotionele afhankelijkheid benadrukt (Distelbrink, 2000; Pels et al., 2009). Het verschil is vooral dat op Surinaamse en Antilliaanse meisjes meer wordt gelet en meer betreffende bovenstaande onderwerpen wordt ingepriat dan bij jongens (Distelbrink, 2005; Pels et al., 2009).

In het vooronderzoek werd aangegeven dat de verschillen met Nederlanders in de opvoeding kleiner worden. Begeleiders laten zich echter vaak leiden door eigen ervaringen of door eerder opgedane kennis. Zo wordt het snel als vanzelfsprekend gevonden dat ook jongens mee moeten helpen met de afwas binnen OBC's terwijl dit niet passend kan zijn bij hun afkomst. Daarnaast komt uit het vooronderzoek naar voren dat het ene Turkse kind niet te vergelijken is met een ander. Door de culturele afkomst wordt er echter vaker geredeneerd vanuit dezelfde kaders waardoor verschillen tussen beide kinderen over het hoofd gezien worden.

Geleid door het vooronderzoek en bovenstaande literatuur zijn enkele mogelijke verklaringen naar voren gekomen. Het blijkt dat culturele opvattingen van de eigen afkomst zowel bij begeleiders als bij ouders vaak centraal blijven staan. Dit levert vooral bij Nederlandse begeleiders knelpunten op omdat ze hun oordeel niet kunnen uitstellen en dit vaker naar de gezinnen communiceren (Eldering, 1995; Ghorashi, 2006; Van Doorn, 2008). Het accepteren van de niet-westerse cultuur inclusief normen en waarden maar ook het, in eerste instantie, aanpassen hieraan levert eveneens de nodige knelpunten op. De acceptatie en aanpassing blijven op alle hiervoor besproken onderwerpen vaak te beperkt (De Koning, 2008; Eldering, 1995; Ghorashi, 2006; Lafromboise et al., 1993; Ketner, 2008; Pels, 1991;

Pels, 2010; Van Doorn, 2008; Vollebergh, 2003), wat wantrouwen van ouders kan opleveren (Clycq, 2006). Daarnaast is het voor begeleiders niet wenselijk om met vooringenomen kennis een gezin tegemoet te treden. Het interpreteren van gedragingen binnen een gezin kan knelpunten met zich meebrengen, omdat deze binnen verschillende etnische groepen een andere betekenis kunnen hebben en er vaak slechts beperkte kennis aanwezig is over de afkomst (Brezina, Agnew, Cullen, & Wright, 2004; Pels, 2010). Tot slot ervaren veel begeleiders het als een knelpunt om personen die het gezag hebben binnen het gezin te betrekken, aangezien deze vaker moeilijk te bereiken zijn.

Handelingsadviezen

Uiteindelijk wordt er gekeken naar wat volgens de literatuur mogelijke handelingsadviezen zouden kunnen zijn. Deze literatuur richt zich vooral op jongeren en ouders met een niet-westerse afkomst in een hulpverleningssetting. Er wordt nagegaan of de handelingsadviezen afkomstig uit deze onderzoeken toepasbaar zijn op de populatie van dit onderzoek.

Handelingsadviezen die worden aangereikt zijn dat begeleiding aandacht moeten besteden aan de opbouw van een vertrouwensrelatie die aansluit bij de cliënt (De Vries, 2008). Dit vraagt om toepassing van strategieën met betrekking tot de etnische socialisatie (Hughes et al., 2006; McHale et al., 2006). Etnische socialisatie vraagt dat begeleiders eigen normen en waarden leren uitstellen en dat ze leren naar het gezin te luisteren (De Vries, 2008; Ghorashi, 2006). Begeleiders moeten eerst aandacht schenken aan de culturele achtergrond van het gezin van de jongeren, bonding genaamd. Vervolgens kan aandacht geschonken worden aan de verschillen en overeenkomsten in de culturele achtergrond van de begeleider en het gezin, ook wel bridging (Brisson & Usher, 2005; Pels, 2010). Zo wordt aandacht besteed aan allebei de culturen, zodat gezocht kan worden naar gemeenschappelijke raakvlakken (De Winter, 2010; Ubbels, 2009). De oordelen van de begeleider dienen dus uitgesteld te worden (Van Doorn, 2008) zodat de begeleider vanuit zijn nieuwsgierigheid, empathie en warmte, erkenning aan het gezin kan geven (De Vries, 2008). Een open houding waarin oprecht belangstelling getoond wordt, eventueel door middel van contextuele vragen, staat hierbij centraal (Tjin a Djie, 2000). Een begeleider moet er echter voor waken dat hij onduidelijk of niet eerlijk is richting een gezin omdat dit de vertrouwensband kan schaden (De Vries, 2008). Binnen het huidige onderzoek wordt gekeken of deze handelingsadviezen ook geldend zijn voor niet-westerse jongeren die begeleid worden in een OBC en hun ouders en welke andere adviezen er verder nog te geven zijn.

Methode

Onderhavig onderzoek is een kwalitatief onderzoek waarin semigestructureerde interviews zijn afgenomen met begeleiders en experts op het thema gezagsverhoudingen. De respondenten hebben veel kennis of ervaring met het begeleiden van jongeren met een niet-westerse achtergrond (en hun ouders) die in OBC's behandeld worden. Gekozen is voor dit type onderzoek, omdat hierdoor de beleving van de respondenten zo gedetailleerd mogelijk kan worden begrepen, beschreven en verklaard (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2005). Tijdens het interview is getoetst of de verklaringen voor de ervaren knelpunten in de alledaagse begeleiding van deze jongeren en hun ouders en de handelingsadviezen, zoals beschreven in de inleiding, herkend worden en/of er nog aanvullingen zijn.

Respondenten

Er gelden voor dit onderzoek duidelijke inclusiecriteria waarmee de respondenten geselecteerd zijn. Er is gericht gezocht naar twee typen respondenten: begeleiders en experts. Zie bijlage B voor een schematische weergave van de respondenten verzameling. Allereerst is er gezocht naar begeleiders met werkervaring in OBC's met minimaal twee verschillende niet-westerse culturele achtergronden. Belangrijk was dat deze begeleiders de knelpunten binnen de doelgroep herkenden maar hier goed mee om konden gaan, zodat zij verklaringen en handelingsadviezen konden aandragen voor de ervaren problemen. De begeleiders zijn benaderd door middel van een algemene e-mail waarin de inclusiecriteria vermeld stonden. Deze algemene e-mail is verstuurd door een contactpersoon van het Landelijk Kenniscentrum LVB naar 55 personen die werkzaam zijn binnen OBC's in heel Nederland. Deze personen hebben de e-mail vervolgens verspreid naar een onbekend aantal begeleiders. Uiteindelijk hebben 12 begeleiders gereageerd.

Daarnaast zijn twaalf experts, die hun deskundigheid hebben opgedaan door eigen ervaringen en onderzoek, via e-mail benaderd voor deelname. Zeven experts zijn specifiek benaderd vanwege hun deskundigheid en werkervaring met betrekking tot de niet-westerse jongeren met een LVB en gedragsproblemen. Vijf experts zijn benaderd vanwege overstijgende kennis over de culturele sensitiviteit bij begaafde jongeren.

Voor het onderzoek zijn in totaal 24 respondenten per e-mail benaderd voor een interview, waarvan 12 experts en 12 begeleiders. Door non-respons bij de experts (N=3) en de begeleiders (N=3) zijn er bij negen experts en negen begeleiders interviews afgenomen (zie tabel 1). Één interview met een expert is niet meegenomen in de resultaten, omdat de informatie hiervan niet gericht was op de verklaring uit dit onderzoek. Na veertien interviews

heeft er een tussentijds overleg plaatsgevonden tussen de vier onderzoekers die de interviews afnamen. Hieruit bleek dat het verzadigingspunt was bereikt en de interviews geen nieuwe informatie meer opleverden (Boeije, 2014). Vervolgens is afgesproken dat de geplande interviews wel nog werden afgenomen maar dat er niet meer actief op zoek werd gegaan naar nieuwe respondenten. Hierdoor is een hoge graad van variatiedekking bereikt en lijken de onderzoeksresultaten gegeneraliseerd te kunnen worden naar andere begeleiders van OBC's in Nederland (Smaling, 2012).

Tabel 1

Aantallen respondenten per sekse, culturele achtergrond en respondentencategorie.

	Sekse		Culturele achtergrond	
	Man	Vrouw	Westers ^a	Niet-westers ^b
Begeleiders	2	7	5	4
Experts	4	4	3	5
Per totaal respondenten	6	11	8	9

Notitie.^a In dit onderzoek: een Nederlandse of gedeeltelijk andere Europese culturele achtergrond. ^b In dit onderzoek: een Marokkaanse, Turkse, Surinaamse, Antilliaanse of Algerijnse culturele achtergrond.

Instrumenten

Interview. De vragen over gezagsverhoudingen zijn gebaseerd op de resultaten van het vooronderzoek en de literatuur. Er is getoetst of de respondenten de verklaringen voor de aanwezige knelpunten binnen gezagsverhoudingen, gebaseerd op de literatuur over niet-westerse jongeren, ook bij niet-westerse jongeren binnen OBC's en hun ouders herkenden, hoe ze dit in de praktijk terug zagen en of zij nog aanvullende verklaringen hadden voor de knelpunten. Daarna is gevraagd of er handelingsadviezen gegeven konden worden binnen de begeleiding van deze jongeren en hun ouders (zie bijlage C voor het interview).

Om de betrouwbaarheid en validiteit van de verkregen data te vergroten, zijn de eerste interviews door twee interviewers afgenomen. Daarnaast is door inzicht te geven in de opbouw van het gesprek, het tussentijds samenvatten en het opnemen van het gesprek de betrouwbaarheid vergroot. Door beperkte tijd en specifieke expertise bij de respondenten was het niet mogelijk om standaard bij elk interview hetzelfde te vragen. Doordat bij elk interview gewerkt is met hetzelfde introductiegesprek en de topiclijst is gebruikt, is toch gestreefd naar een doorzichtige, herhaalbare en overdraagbare werkwijze (Baarda et al., 2005).

Tot slot is gevraagd naar demografische kenmerken van de geïnterviewden, zoals leeftijd, geslacht en culturele achtergrond om in de analyse na te gaan of er verschillen zijn tussen experts en begeleiders en westerse en niet-westerse respondenten. Er is gekeken naar de mate waarin elke groep zich herkent in de ervaren knelpunten, verklaringen en naar de gegeven handelingsadviezen.

Analyse

Alle interviews zijn opgenomen met een voicerecorder en vervolgens uitgeschreven tot transcripten. De transcripten zijn op kwalitatieve wijze geanalyseerd (Baar, 2002; Boeije, 2014; Strauss & Corbin, 1998; Van Staa & Evers, 2010). Hierbij is gebruik gemaakt van een deductieve analyse, waarbij de theorie getoetst wordt (Bryman, 2004; LeComte & Schensul, 1999; Van Staa & Evers, 2010).

Eerst is relevante informatie over gezagsverhoudingen uit de transcripten geselecteerd. Vervolgens is er een open coderingsfase toegepast en de grote hoeveelheid data gereduceerd tot een beperkte omvang en zijn geselecteerde fragmenten gelabeld en gecodeerd (Boeije, 2014; Strauss & Corbin, 1998). De validiteit is gewaarborgd doordat zoveel mogelijk labels geformuleerd zijn op het niveau van de uitspraak (Boeije, 2005). De labels uit alle interviews zijn vervolgens gedefinieerd, geordend en gereduceerd tot kernlabels. Deze kernlabels zijn verkregen op basis van literatuuronderzoek, aangevuld met begrippen die niet in de literatuur terugkwamen. De betrouwbaarheid is zoveel mogelijk gewaarborgd doordat de onderzoeker bewust het thema ‘gezagsverhoudingen’ uit alle interviews zelf heeft geanalyseerd en hierin eenduidig en consequent heeft gehandeld (Neuman, 2014). De analyse is hierdoor afgestemd op de informatie die zij vanuit de theoretische achtergrond verkregen had en binnen dit onderzoek consistent is ingezet.

Geleid door de kernlabels is gekeken of knelpunten en verklaringen herkend worden door de respondenten en welke handelingsadviezen worden benoemd binnen de interviews. Door de kernlabels is op te maken hoe de bruikbaarheid van het handelingsadvies wordt terug gezien binnen de begeleiding in een OBC.

Tot slot is de integratie en samenhang tussen de verschillende kernlabels weergegeven in tabellen (zie bijlage D; Baarda et al., 2005). Hiermee zijn verbanden gelegd tussen de interviews en is gekeken of handelingsadviezen vaker voorkomen en bij welke thema's. De percentages in de tabellen geven aan hoeveel respondenten spontaan een handelingsadvies hebben genoemd. Omdat geen van de respondenten heeft aangegeven dat een advies niet werkbaar zou zijn, is slechts onderscheid gemaakt tussen het spontaan benoemen of niet benoemen van een handelingsadvies. Dit wil dus niet zeggen dat niet genoemde adviezen niet

werkzaam zouden zijn maar deze zijn niet ter sprake gekomen in het interview. In de tabellen zijn ook de culturele achtergrond en functie (expert/begeleider) meegenomen, zodat gekeken kan worden of hierin overeenkomsten dan wel verschillen zijn.

De thema's uit de inleiding zijn in de analyse tot twee gereduceerd: (1) Opvoeding; verschillen in doelen en interactie en (2) Rolverdeling en seksespecificiteit. De reden hiervoor is dat wegens tijdgebrek niet alle onderwerpen uit de inleiding even intensief uitgevraagd konden worden. Er is veel besproken over deze twee thema's, waardoor de keuze gemaakt is om ook de analyse en de resultaten in deze tweedeling te doen. Hiërarchie is binnen beide thema's meegenomen aangezien dit bij allebei spontaan aan bod kwam.

Resultaten

In bijlage D worden de resultaten in tabellen weergegeven.

De rol van gezagsverhoudingen bij jongeren in OBC's

Uit de interviews blijkt dat alle respondenten inzien dat gezagsverhoudingen, zoals beschreven in de inleiding, een verklaring kunnen zijn voor de ervaren knelpunten in de begeleiding van niet-westerse jongeren en hun ouders in OBC's. Éénderde gaf specifiek aan dat de knelpunten nog meer op de voorgrond treden bij jongeren met een LVB. Het schakelen tussen de vereisten die thuis gelden en de vereisten in de maatschappij vraagt, door beperkt ontwikkelde metacognities, bij deze jongeren nog meer inzet van de begeleiders (Interview 1, 7 en 18).

Uit ruim de helft van de interviews blijkt daarnaast dat er, afhankelijk van de generatie van de opvoeders, verschillen ervaren worden. Met de eerste generatie ouders en kinderen, die opgevoed zijn en geleefd hebben in het land van herkomst, hebben begeleiders meer moeite dan met de tweede en respectievelijk derde generatie. Aangegeven wordt dat de verschillen met de Nederlandse jongeren kleiner worden maar dat hierin ook unieke verschillen per gezin waarneembaar zijn.

Opvoeding. In overeenstemming met de verwachting blijkt dat verschillen in de opvoeding een verklaring zouden kunnen zijn voor de ervaren knelpunten in de begeleiding van niet-westerse jongeren in OBC's en hun ouders. Meer dan tweederde van de respondenten geeft aan dat er een discrepantie is in de opvoedingsdoelen die ouders uitstralen en de opvoedingsdoelen in de maatschappij. Zo wordt benoemd "In de westerse cultuur staat altijd autonomie op nummer één, en bij de niet-westerse gehoorzaamheid, dus daar zie je al gelijk een grote discrepantie tussen twee visies naar opvoeding toe en van daaruit zijn ook de rollen in zo'n systeem anders" (interview 1).

Er wordt aangegeven dat in de begeleiding van zowel ouders als jongeren door ruim tweederde van de respondenten problemen ervaren worden door de opvoedingsverschillen. Vooral het inleven in de cultuur, het schakelen tussen de verschillende culturen en het accepteren van belangrijke normen en waarden uit de cultuur leveren de nodige knelpunten op. Dit zorgt vaak voor wantrouwen en onbegrip bij de ouders en jongeren. “Het gevoel niet geaccepteerd te zijn veroorzaakt een groter probleem dan de cultuurverschillen” (interview 13). Hiermee wordt bedoeld op de acceptatie van de begeleiding maar ook op die van de gehele maatschappij. Hierdoor ontstaat continu het gevoel voor jongeren en hun ouders om te moeten kiezen tussen hun eigen afkomst of de Nederlandse afkomst en wordt een mix niet geaccepteerd.

Verschillen in de opvoeding, zowel in de interactie als in de opvoeddoelen, kunnen knelpunten opleveren in de begeleiding van de jongeren en hun ouders in de OBC's. Hierbij ligt voor de jongeren het knelpunt meer in het schakelen tussen beide culturen en voor ouders bij de acceptatie van beide culturen. Elk gezin is echter uniek; er kan niet gezegd worden dat dit geldt voor alle niet-westerse gezinnen die behandeld worden in OBC's.

Rolverdeling en seksespecificiteit. Ook bij niet-westerse jongeren met een LVB en gedragsproblemen worden knelpunten in de rolverdeling en seksespecificiteit ervaren, alhoewel er vier respondenten zijn die deze verklaring slechts gedeeltelijk herkenden. Volgens hen zijn de verschillen hierin de laatste jaren steeds kleiner geworden. “Genderverschillen, die zijn er in alle samenlevingen, alleen bij de een meer uitgesproken dan bij de anderen” (interview 13). Hiermee wordt bedoeld dat het niet langer is toe te schrijven aan een culturele afkomst specifiek maar dat het per gezin uniek is.

In de begeleiding van zowel ouders als jongeren wordt echter door ruim tweederde van de respondenten knelpunten ervaren door verschillen in de rolverdeling en seksespecificiteit. Voor jongeren wordt in ruim éénderde van de interviews het niet accepteren van vrouwelijk gezag benoemd als knelpunt. Vooral bij de Turkse en Marokkaanse jongeren komt dit naar voren. Het niet of minder betrokken zijn van vaders bij de behandeling wordt echter nauwelijks herkend. Slechts twee respondenten benoemen dit expliciet. Ruim de helft geeft juist aan dat niet-westerse vaders meer betrokken lijken te zijn bij de behandeling dan de Nederlandse vaders. Het herkennen en betrekken van de persoon met een belangrijke positie in het gezin (de hiërarchie) wordt daarentegen vaak aangegeven als een knelpunt. Hierbij wordt ook vaker benoemd dat het winnen van het vertrouwen van deze persoon als lastig ervaren wordt.

Verschillen in de rolverdeling of seksspecificiteit kunnen dus knelpunten opleveren in de begeleiding van zowel de jongeren als hun ouders binnen de OBC's. Vooral het herkennen en accepteren van verschillen en het betrekken van belangrijke personen wordt in de begeleiding van ouders gezien als knelpunt. Bij jongeren ligt het knelpunt meer in het accepteren van de afwijkende hiërarchie (bijv. vrouwelijk gezag) en het uitvoeren van (huishoudelijke) taken (bijv. het doen van afwas door jongens).

Handelingsadviezen voor begeleiders van jongeren in OBC's

Uit de interviews komen 11 adviezen nadrukkelijk naar voren voor het thema gezagsverhoudingen. Meer dan tweederde van de respondenten haalt deze adviezen spontaan aan (zie tabel 4, bijlage D). De gegeven handelingsadviezen kunnen worden samengenomen in drie hoofdadvies: (1) het opbouwen van een vertrouwensrelatie, (2) verdiepen in de unieke culturele afkomst, ook wel culturele sensitiviteit en (3) een professionele houding met specifiek het bewust zijn van de eigen culturele afkomst. Omdat deze adviezen vooral algemeen geldend zijn voor gezagsverhoudingen wordt hierin geen onderscheid gemaakt voor de verklaringen vanuit de verschillende dimensies binnen gezagsverhoudingen. Indien adviezen betrekking hebben op een specifiek onderdeel zal dit expliciet benoemd worden.

Opbouwen van een vertrouwensrelatie. Er wordt verondersteld dat “Als je de moeite neemt en extra tijd om te investeren in het contact met de ouders en het kind dan vallen de puzzelstukjes later gemakkelijker in elkaar” (interview 11). “Ga je gelijk afwijzen? Dan is het klaar, het vertrouwen weg” (interview 9). Vooral het nemen van tijd, aansluiten bij het gezin, niet veroordelen, tonen van begrip en oprechte belangstelling tonen, worden van belang geacht. Het opbouwen van een vertrouwensrelatie is noodzakelijk voor alle dimensies binnen gezagsverhoudingen maar speelt vooral een rol binnen de aanwezige opvoedingsverschillen. Door te investeren in de relatie zullen deze verschillen eenvoudiger inzichtelijk worden en kan hier sneller en gemakkelijker op ingespeeld worden.

Culturele sensitiviteit. Zoals bij het opbouwen van een vertrouwensband al enigszins naar voren komt, is het verdiepen in de afkomst van elk gezin, de culturele sensitiviteit, erg belangrijk. “Het is continu schakelen en je moet in staat zijn om in zo'n groep met negen verschillende kinderen, negen verschillende stijlen toe te passen en dan ook nog de groep bij elkaar te houden”, aldus een groepsbegeleider (interview 15). Het wordt belangrijk geacht om “Mensen te benaderen als individu en niet als groep met vermeende eigenschappen, want de ene ouder is de ander niet” (interview 18). “Je hebt een valse start als je er van uit gaat dat ouders hetzelfde willen als jij voor hun kinderen wilt” (interview 2). Binnen het aangaan van de vertrouwensrelatie maar ook daarna wordt er grote waarde toegekend aan het respecteren

van de afkomst, deze te accepteren en hierbij aan te sluiten. Dit kan onder andere door “Het terugkijken naar de context waar de ouders in zijn opgevoed” (interview 10). Verschillen in de eigen opvoeding en de rolverdeling van de ouders vroeger worden hierdoor duidelijk en kunnen naast de opvoeding en rolverdeling van de jongeren gelegd worden, waardoor verschillen in de context maar ook overwegingen en keuzes duidelijk naar voren komen. Daarnaast wordt er ook veel waarde aangehecht om “Het systeem te bekijken en wie daarin belangrijk is en die benaderen” (interview 5). Voor het betrekken van het familiesysteem en het ontrafelen van de hiërarchie worden verschillende adviezen gegeven zoals het uitnodigen van familie (ook opa's, oma's, ooms of tantes), werken met Skype of door middel van contextuele vragen (vragen over vroeger, eigen opvoeding en omgeving). Er wordt aangegeven dat je bij interculturele hulpverlening “een keuze hebt, je kunt ageren of je kunt accepteren, het er niet mee eens zijn maar accepteren dat het een cultuur is, een systeem” (interview 9). Ageren heeft volgens de respondenten echter weinig effect. Juist door acceptatie en het in gesprek gaan over de culturen wordt meer bereikt.

Professionele houding. Bovenstaande sluit aan bij het laatste advies, namelijk dat begeleiders zich bewust zijn van hun eigen culturele afkomst, passend binnen de professionele houding. “De manier van doelen die wij nastreven bij jongeren, dat die ook door onze cultuur worden bepaald” (interview 13). Het is belangrijk dat begeleiders zich hiervan bewust zijn. Ga niet eigen normen en waarden centraal stellen of de alwetende professional spelen maar geef ouders de ruimte. “Het is uw kind en ik probeer u te helpen, maar u weet eigenlijk het meeste over dit kind” (interview 4). Wees open, duidelijk en eerlijk, zijn kernwaarden die centraal staan, zonder eigen normen en waarden centraal te zetten. Dit advies werd aangehaald bij zowel verschillen in de opvoeding en rolverdeling als bij sekse- en hiërarchieverschillen en lijkt aan de basis van de hulpverlening te staan.

Het lijkt er op dat alle adviezen samenhangen en weinig te linken zijn aan specifieke knelpunten of verklaringen. Er wordt vooral veel waarde aangehecht om “in dialoog te gaan met de gezinnen”. Ga communiceren, waarbij aandacht in eerste instantie gericht moet zijn op de afkomst van het gezin, het unieke waardoor het vertrouwen gewonnen kan worden. Van daaruit kan verder gebouwd en gekeken worden naar de “Best of all cultures” (interview 9).

Tot slot kan op basis van de resultaten niet geconcludeerd worden dat experts of respondenten met een niet-westerse achtergrond meer handelingsadviezen aanreiken. Er moet echter benoemd worden dat ruim de helft van de respondenten met een niet-westerse afkomst heeft aangegeven dat eigen afkomst en ervaringen ingezet kunnen worden in de begeleiding van niet-westerse ouders en jongeren. Inleven en erkenning geven vanuit eigen ervaringen

zijn mogelijkheden die zij benoemen. Er komt echter vooral naar voren dat kennis van knelpunten die in de begeleiding aanwezig kunnen zijn, door een multicultureel team beter verkregen kunnen worden. Het team wordt op deze manier meer bewust van gebruiken en omgangsvormen zodat ze sneller hierop in kunnen spelen en een goede vertrouwensrelatie kunnen opbouwen.

Conclusie en discussie

Dit onderzoek is uitgevoerd op verzoek van het Landelijk Kenniscentrum LVB die aangaven dat er knelpunten ervaren werden in de begeleiding van niet-westerse jongeren met een LVB en gedragsproblemen en hun ouders binnen de OBC's. Er is onderzocht of 'gezagsverhoudingen' een verklaring kunnen zijn voor de knelpunten die ervaren worden binnen de begeleiding van niet-westerse jongeren en hun ouders in de OBC's en welke handelingsadviezen geldend zijn in de begeleiding van deze jongeren en hun ouders.

Uit dit onderzoek blijkt dat de respondenten de verklaring 'gezagsverhouding', zoals beschreven in de inleiding, herkennen. Er is vooral een grote herkenning aanwezig in de discrepantie die bestaat tussen de Nederlandse maatschappij en de niet-westerse cultuur op het gebied van opvoeding (Distelbrink et al, 2012; Lafromboise et al., 1993; Pels, 2010; Pels et al., 2009; Selin, 2014). Door deze discrepantie worden door de begeleider zowel bij de jongeren als bij de ouders knelpunten ervaren. Deze knelpunten lijken vooral samen te hangen met de acceptatie van de verschillen en het inleven in de specifieke situatie van het gezin. Begeleiders geven aan dat er verschillende factoren meespelen die de begeleiding gecompliceerd maken. Zowel het hebben van een LVB met gedragsproblemen als het hebben van een niet-westerse afkomst zorgt ervoor dat de begeleiding van deze gezinnen als ingewikkelder ervaren wordt. Dit vergt daardoor veel expertise, kennis en extra tijd van de hulpverlening, waarbij dat laatste (extra tijd) momenteel slechts beperkt aanwezig is. De rolverdeling en seksspecificiteit worden volgens het onderzoek slechts in beperktere mate herkend als verklaring voor de knelpunten. Het niet betrokken zijn van de vader bij de begeleiding (Distelbrink et al., 2005), wordt door de respondenten nauwelijks herkend. Het betrekken van belangrijke persoon uit het familiesysteem komt echter wel duidelijk naar voren als knelpunt (Tjin A jie, 2000, 2001). Tot slot maakt het gebrek aan tijd en kennis ook dat binnen de rolverdeling en seksspecificiteit vaker knelpunten in ervaren worden.

Kijkend naar de handelingsadviezen blijkt dat veel adviezen uit de literatuur ook in de praktijk binnen de OBC's herkenbaar zijn. De drie kernadviezen zijn hierbij (1) het opbouwen van een vertrouwensrelatie, (2) de culturele sensitiviteit en (3) de professionele houding

waarbij men zich vooral bewust moet zijn van de eigen afkomst. Net zoals uit de literatuur blijkt, is het belangrijk om eigen normen, waarden en oordelen uit te stellen en aandacht te schenken aan het gezin (De Vries, 2008; Ghorashi, 2006; Van Doorn, 2008). Als een vertrouwensrelatie is opgebouwd kan er aandacht geschonken worden aan de discrepantie op alle besproken thema's (opvoeding, hiërarchie, rolverdeling en seksspecificiteit), waarna gezocht kan worden naar gemeenschappelijke raakvlakken tussen beiden culturen op deze thema's (Brisson & Usher, 2005; De Winter, 2010; Ubels, 2010; Pels, 2010). Centraal lijkt hierbij de term 'in dialoog' te staan zodat op deze manier acceptatie, aansluiting, begrip, respect en herkenning gegeven kan worden aan de cultuur van het gezin. Dit vraagt om een open, eerlijke en duidelijke houding van de professional waarin met tijd gehandeld wordt naar de unieke situatie van het gezin zodat deze vertrouwensrelatie opgebouwd kan worden. Tot slot lijkt er een gebrek aan kennis over omgangsvormen en gebruiken wat de vertrouwensrelatie en culturele sensitiviteit niet ten goede komt. Door het inzetten van een multicultureel team kan meer bewustwording ontstaan en de eerste stap naar een goede relatie gezet worden.

Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat vooral de persoonlijke kenmerken van de therapeut, ook wel de professionele houding van de begeleider, een grote invloed heeft in de begeleiding van niet-westerse jongeren en hun ouders in OBC's. Een begeleider moet beschikken over een groot aantal eigenschappen die ingezet moeten kunnen worden zoals een flexibele houding, eerlijkheid, respect, betrouwbaarheid, vertrouwen, warmte, interesse en openheid. Deze persoonskenmerken blijken een positieve bijdrage te leveren aan de samenwerking en de vertrouwensrelatie met de cliënt (Ackerman & Hilsenroth, 2003; Lambert, 1992; Van Yperen, 2003; Van Yperen, Van der Steege, Adink & Boendermaker, 2010). Door de gegeven handelingsadviezen lijkt het erop dat de effectiviteit van de interculturele hulpverlening vooral samengaat met deze therapeutische persoonskenmerken. Door hier in te investeren zou de relatie tussen cliënt en hulpverlener verbeteren en een vertrouwensband bevorderd worden (Ackerman & Hilsenroth, 2003; Lambert, 1992; Van Yperen, 2003; Van Yperen et al., 2010), waardoor zich naar alle waarschijnlijkheid minder knelpunten zullen voordoen. Echter dient vermeld te worden dat effectieve hulpverlening uit meer bestaat dan een goede relatie alleen.

De gevonden resultaten en conclusies dienen met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden. Bij de interpretatie van de resultaten dient te worden meegenomen dat het gaat om de indruk en perceptie van de begeleiders en experts. Door ethische bezwaren was het niet mogelijk om ouders of jongeren zelf te interviewen en hen te vragen naar de

ervaren knelpunten, verklaringen en adviezen. Bovendien dient de keuze en de grootte van de steekproef meegenomen te worden. Er is getracht een heterogene steekproef te verkrijgen, die de populatie uit de OBC's vertegenwoordigt. Door toepassing in de praktijk dient echter daadwerkelijk naar boven te komen of de gevonden handelingsadviezen werkbaar zijn binnen alle OBC's in Nederland. Tot slot wordt aanbevolen om voor vervolgonderzoek de interbeoordeelaarsbetrouwbaarheid te vergroten door alle interviews door meerdere interviewers te laten afnemen en analyseren. Wegens tijdgebrek was dit binnen dit onderzoek niet mogelijk.

Naast de beperkingen kent dit onderzoek volgens alle respondenten een grote toegevoegde waarde. Er is nog geen onderzoek verricht naar werkzame handelingsadviezen in de begeleiding van niet-westerse jongeren met een LVB en een gedragsprobleem en hun ouders. Door dit onderzoek kan gesteld worden dat 'gezagsverhoudingen' een verklaring kunnen zijn voor het ervaren van knelpunten in de interculturele hulpverlening. Daarnaast geeft het onderzoek enkelen handelingsadviezen die werkzaam worden geacht binnen de hulpverlening bij OBC's aan jongeren met een niet-westerse achtergrond en hun ouders. Het huidige onderzoek is echter explorierend van aard en leidt daardoor niet tot een concrete werkwijze. Er wordt voorgesteld om de gevonden handelingsadviezen zo te formuleren dat er een praktische invulling wordt gegeven aan de huidige methodieken, kaders en werkwijzen binnen de OBC's.

Kort samengevat heeft dit onderzoek naar de rol van 'gezagsverhoudingen' verschillende handelingsadviezen opgeleverd: begeleiders binnen OBC's moeten in gesprek (blijven) gaan met niet-westerse jongeren met een LVB en gedragsproblemen en hun ouders, ze moeten hen respectvol en open-minded, met betrekking tot hun niet-westerse cultuur, tegemoet treden en hiervoor is het noodzakelijk dat er extra tijd in de begeleiding wordt geïnvesteerd.

Referentielijst

- Ackerman, S. J., & Hilsenroth, M. J. (2003). A review of therapist characteristics and techniques positively impacting the therapeutic alliance. *Clinical Psychology Review*, 23, 1-33.
- Alleato (2008). *Onderzoek allochtone ouderen en allochtone ouders met een kind met een verstandelijke beperking in de provincie Utrecht*. Utrecht: Alleato.
- Baar, P. (2002). *Cursushandleiding kwalitatieve analyse voor pedagogen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M., & Teunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Boeije, H. R. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: Denken en doen*. Amsterdam: Boom Onderwijs.
- Boendermaker, L., Van Rooijen, K., & Berg, T. (2013). *Residentiële jeugdzorg: wat werkt?*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Brezina, T., Agnew, R., Cullen, F. T., & Wright, J. P. (2004). The Code of the Street A Quantitative Assessment of Elijah Anderson's Subculture of Violence Thesis and Its Contribution to Youth Violence Research. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 2(4), 303-328. doi:10.1177/1541204004267780
- Brisson, D. S., & Usher, C. L. (2005). Bonding social capital in low-income neighbourhoods. *Familie Relations*, 54(5), 644-653. doi:10.1111/j.1741-3729.2005.00348.x
- Bryman, A. (2004). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Bulsink, D., & De Gruijter, M. (2013). *Vriendschap opent een nieuwe wereld*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). *Bevolking; generatie, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering, 1 januari*. Gevonden op 18 maart 2015 op <http://statline.cbs.nl/StatWeb>
- Clycq, N. (2006). *Kinderen breng je niet alleen groot. Visies van Belgische, Italiaanse en Marokkaanse ouders op gezinssocialisatie*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Cornelisse, M. (2015). *Onderzoek gericht op het thema: Taalbarrière en communicatie*. (Master thesis). In voorbereiding.

- De Jong, J. D. (2007). *Kapot moeilijk. Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Amsterdam: Aksant.
- De Koning, M. (2008). *Zoeken naar een 'zuivere' islam. Geloofsbeleving en identiteitsvorming van jongere Marokkaanse-Nederlandse moslims*. Amsterdam: Bert Bakker.
- De Vries, S. (2008) *Basismethodiek psychosociale hulpverlening*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- De Winter, M. (2010). *Wat mankeert fervente haters?* Gevonden op 10 maart 2015 op <http://extra.volkskrant.nl/opinie/artikel/show/id/5350/>
- De Wit, M., Moonen, X. M. H., & Douma, J. C. H. (2011). *Richtlijn Effectieve Interventies LVB: Aanbevelingen voor het ontwikkelen, aanpassen en uitvoeren van gedragsveranderende interventies voor jeugdigen met een licht verstandelijke beperking*. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVG.
- Distelbrink, M. (2000). *Opvoeden zonder man: De opvoeding en ontwikkeling in Creools-Surinaamse een- en tweeoudergezinnen in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Distelbrink, M. (2005). Creools-Surinaamse vaders. Vaderen in en buiten het gezin. In M. Distelbrink, P. Geense, & T. Pels (red.), *Diversiteit in vaderschap. Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland* (pp. 121-211). Assen: Van Gorcum.
- Distelbrink, M., & Hooghiemstra, E. (2005). *Allochtone gezinnen: Feiten en cijfers*. Den Haag: Nederlandse Gezinsraad.
- Distelbrink, M., & Pels, T. (2009). *Kennisfundament t.b.v. de aanpak van criminaliteit bij Antilliaanse jongeren*. Den Haag: WODC.
- Distelbrink, M., Geense, P., & Pels, T. (2005). *Diversiteit in vaderschap: Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Distelbrink, M., Pels, T., Jansma, A., & Van der Gaag, R. (2012). *Ouderschap versterken: Literatuurstudie over opvoeding in migrantengezinnen en de relatie met preventieve voorzieningen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Douma, J. C. H. (2011). Een praktijk-theoretische beschrijving van een goed pedagogisch klimaat in de residentiele zorg voor jeugdigen met een lichte verstandelijke beperking. *Onderzoek en Praktijk*, 9(1), 30-40.
- Durà-Vilà, G., & Hodes, M. (2009). Ethnic variation in service utilisation among children with intellectual disability. *Journal of intellectual disability research*, 53(11), 939-948. doi:10.1111/j.1365-2788.2009.01214.x

- Durà-Vilà, G., Dein, S., & Hodes, M. (2010). Children with intellectual disability: A gain not a loss: Parental beliefs and family life. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 15(2), 171–184. doi:10.1177/1359104509341009
- Duyvendak, J. W., Pels, T., & Rijkschroeff, R. (2009). A multicultural paradise? The cultural factor in Dutch integration policy. In J. L. Hochschild, & J. H. Mollenkopf (Eds.), *Bringing outsiders in: Transatlantic perspectives on immigrant political incorporation* (pp. 129-140). Itaca & London: Cornell University Press.
- Eldering, L. (1995). Child-rearing in bi-cultural settings: A culture-ecological approach. *Psychology & Developing Societies*, 7(2), 133-153. doi:10.1177/097133369500700203
- Eldering, L. (1999). *Verstandelijk Gehandicapte Kinderen in Marokkaanse en Turkse Gezinnen*. Assen: van Gorcum.
- Gerrits, L., Deković, M., Groenendaal, H., & Noom, M. (1996). Opvoedingsgedrag. In J. Rispens, J. Hermans, & W. Meeus (red), *Opvoeden in Nederland* (pp. 41-70). Assen: Van Gorcum.
- Ghorashi, H. (2006). Paradoxen van culturele erkenning: Management van Diversiteit in Nieuw Nederland. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 9(4), 42-53.
- Hermans, P., (2002), Opvoeden in een ‘multiculturele’ samenleving: Opvattingen, idealen, praktijken en problemen van Marokkaanse ouders. In: C. Timmerman, P. Hermans, & J. Hoornaert, *Allochtone jongeren in het onderwijs. Een multidisciplinair perspectief* (pp. 95-148). Leuven: Garant.
- Hughes, D., Rodriguez, J., Smith, E. P., Johnson, D. J., Stevenson, H. C., & Spicer, P. (2006). Parents' ethnic-racial socialization practices: A review of research and directions for future study. *Developmental psychology*, 42(5), 747-770. doi:10.1037/00121649.42.5.747
- Kagitçibaşı, Ç. (1997). Individualism and collectivism. In J. W. Berry, M. H. Segall, & Ç. Kagitçibaşı (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology: Social behaviour and applications* (2nd Ed., Vol. 3, pp. 1–51). Boston: Allyn and Bacon.
- Ketner, S. (2008). *Marokkaanse wortels, Nederlandse grond: Exploratie, bindingen en identiteitsstrategieën van jongeren van Marokkaanse afkomst*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Kraijer, D. (2006). Mensen met een lichte verstandelijke beperking: Psychodiagnostisch een tussencategorie. In R. Didden (Red.), *In Perspectief: Gedragsproblemen*,

- psychiatrische stoornissen en lichte verstandelijke beperking* (pp. 53-65). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Lafromboise, T., Coleman, H. L. K., & Gertron, J. (1993). Psychological impact of biculturalism: Evidence and theory. *Psychological Bulletin*, *114*(3), 395-412. doi:10.1037/0033-2909.114.3.395
- Lambert, M. J. (1992). Psychotherapy outcome research: Implications for integrative and eclectic therapists. In J. C. Norcross & M. R. Goldfield (Eds.), *Handbook of psychotherapy integration* (pp. 94-129). New York: Basic Books.
- LeCompte, M. D., & Schensul, J. J. (1999). *Analyzing and interpreting ethnographic data*. Walnut Creek, CA: Altamira Press.
- Leseman, P. P. M., Sijssling, F. F., Jap-a-Joe, S. R., & Sahin, S. (1995). Gezinsdeterminanten van de cognitieve ontwikkeling van Nederlandse, Surinaamse en Turkse kleuters van 4-5 jaar. *Pedagogische Studiën*, *72*(3), 186-205.
- McHale, S. M., Crouter, A. C., Kim, J. Y., Burton, L. M., Davis, K. D., Dotterer, A. M., & Swanson, D. P. (2006). Mothers' and fathers' racial socialization in African American families: Implications for youth. *Child development*, *77*(5), 1387-1402. doi:10.1111/j.1467-8624.2006.00942.x
- Mijnsbergen, M. (2015). *Onderzoek gericht op het thema: Kennis, visie en verwachting over LVB en behandeling*. (Master thesis). In voorbereiding.
- Moonen, X., & Verstegen, D. (2006). LVG-jeugd met ernstige gedragsproblematiek in de verbinding van praktijk en wetgeving. *Onderzoek en Praktijk*, *4*(1), 23-28.
- Neuman, W. L. (2014). *Understanding research*. Bosten: Pearson Education.
- Nijsten, C. (1998). *Opvoeding in Turkse gezinnen in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Nijsten, C. (2000). Opvoedgedrag. In T. Pels (red), *Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en de pedagogische afstemming tussen gezin en school*, (pp. 56-88). Assen: Van Gorcum.
- Nijsten, C., & Pels, T. (2000). Opvoedingsdoelen. In T. Pels (red.), *Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en de pedagogische afstemming tussen gezin en school* (pp. 33-55). Assen: Van Gorcum.
- O'Hara, J., & Bouras, N. (2007). Intellectual disabilities across cultures. In D. Bhugra, & K. Bhui (Eds.), *Textbook of cultural psychiatry* (pp. 461-470). Cambridge: Cambridge University Press.
- Pels, T. (1991). *Marokkaanse kleuters en hun culturele kapitaal: Opvoeden en leren in het gezin en op school*. Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger.

- Pels, T. (2000). *Opvoeding en integratie Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en pedagogische afstemming tussen gezin en school*. Assen: Van Gorcum.
- Pels, T. (2005). Marokkaanse vaders: Van patriarchen naar betrokken paternalisten. In M. Distelbrink, P. Geense, & T. Pels (red.), *Diversiteit in vaderschap. Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland* (pp. 215-301). Assen: Van Gorcum.
- Pels, T. (2010). *Opvoeden in de multi-etnische stad (oratie)*. Utrecht/Amsterdam: Verwey-Jonker Instituut/Vrije Universiteit.
- Pels, T., & De Gruijter, M. (2006). *Emancipatie van de tweede generatie: Keuzen en kansen in de levensloop van jonge moeders van Marokkaanse en Turkse afkomst*. Uitgeverij Van Gorcum.
- Pels, T., & De Haan, M. (2003). *Continuity and change in Moroccan socialization: A review of the literature on socialization in Morocco and among Moroccan families in the Netherlands*. Utrecht: University of Utrecht/Verwey-Jonker Institute.
- Pels, T., & Nijsten, C. (2000). Jongeren over hun opvoeding. In T. Pels (red.), *Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en pedagogische afstemming tussen gezin en school* (pp. 88-114). Assen: Van Gorcum.
- Pels, T., De Gruijter, M., & Lahri, F. (2008). *Jongeren en hun islam: Jongeren over hun ondersteuning als moslim in Nederland*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Pels, T., Distelbrink, M., & Postma, L. (2009). *Opvoeding in de migratiecontext. Review van recent onderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Phalet, K., & Schönplflug, U. (2001). Intergenerational transmission of collectivism and achievement values in two acculturation contexts the case of Turkish families in Germany and Turkish and Moroccan families in the Netherlands. *Journal of cross-cultural psychology*, 32(2), 186-201. doi:10.1177/0022022101032002006
- Philippa, M., Debrabandere, F., Quak, A., Schoonheim, T., & Van der Sijs, N. (2009). *Etymologisch woordenboek van het Nederlands*. Amsterdam: AUP.
- Prikker, E. (2015). *De rol van schaamte, taboe en sociale isolatie in de behandeling van niet-westerse jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) en gedragsproblematiek binnen orthopedagogische behandelcentra (OBC's)*. (Master thesis). In voorbereiding.
- Selin, H. (2014). *Parenting across cultures: Childrearing, motherhood and fatherhood in Non-Western Cultures*. New York: Springer Science + Business.

- Smaling, A. (2012). Generaliseerbaarheid in kwalitatief onderzoek. *Tijdschrift voor Kwalitatief Onderzoek in Nederland*, 14 (3), 5-12.
- Spierenburg, M., & Hagen, B. (2008). *Integrale werkwijze voor LVG-jongeren met gedragsproblemen. Sluitende aanpak van zorg, onderwijs en arbeid*. Utrecht: VOBC LVG.
- Stevens, G., Pels, T., Vollebergh, W., & Crijnen, A. (2004). Patterns of psychological acculturation in adult and adolescent Moroccan immigrants living in The Netherlands. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35(6), 689-704.
doi:10.1177/0022022104270111
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Tjin A Djie, K. T. A. (2000). *Ouderschap in een Wij system, 2e Alice van der Plas Lezing*. Rotterdam: Stichting Interdisciplinair Netwerk Ouderbegeleiding (INO).
- Tjin A Djie, K. T. A. (2001). De bijzondere opdracht van migrantenkinderen. In C. J. A. Roosen, A. Svenije, R. Beunderman, & A. Kolman (Red.), *Over een grens* (pp 133-144). Assen: Van Gorcum.
- Ubbels, J. (2009). Etnische identiteit. In M. Thys, & W. Gomperts (Red.), *Vergezichten – Over transculturele psychoanalyse*, (pp. 91-111). Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Van Doorn, L. (2008). Morele oordeelsvorming: Lectorale rede innovatieve maatschappelijke dienstverlening. *Maatwerk, Vakblad voor maatschappelijk werk*, 9(4), 4-7.
- Van Staa, A. L., & Evers, J. (2010). 'Thick analysis': Strategie om de kwaliteit van kwalitatieve data-analyse te verhogen. *Tijdschrift voor Kwalitatief Onderzoek in Nederland*, 43(1), 5-12.
- Van Yperen, T. A. (2003). *Resultaten in de jeugdzorg: begrippen, maatstaven en methoden*. Utrecht: NIZW.
- Van Yperen, T. A., Van der Steege, M., Adink A., & Boendermaker, L. (2010). *Algemeen en specifiek werkzame factoren in de jeugdzorg. Stand van de discussie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Vollebergh, W. A. (2003). Gemiste kansen. *Kind en adolescent*, 24(4), 136-144.
doi:10.1007/BF03060894
- Wissink, I. B. (2006). *Parenting, friendship relations and adolescent functioning in different ethnic groups*. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Wouters, C. (2008). *Informalisering: Manieren en emoties sinds 1890*. Amsterdam: Bert Bakker.

Xiao, H. (2000). Class, gender and parental values in the 1990s. *Gender & Society*, 14(6), 785-803. doi:10.1177/089124300014006005

Bijlagen

Bijlage A: Vooronderzoek

Het vooronderzoek maakt onderdeel uit van dit verslag en is door vier studenten onder leiding van Dr. Douma uitgevoerd op verzoek van het Landelijk Kenniscentrum LVB. Dr. Douma gaf aan dat binnen de orthopedagogische behandelcentra [OBC] knelpunten liggen bij de begeleiding van jongeren met een LVB, gedragsproblemen en een niet-westerse achtergrond en in de begeleiding met hun ouders. Naar aanleiding van deze waarneming is een e-mail verstuurd naar de OBC's die betrokken zijn bij het Landelijk Kenniscentrum LVB. Hierin werd gevraagd of er knelpunten ervaren werden, en zo ja welke. Door de overweldigende respons is besloten verder te onderzoeken welke knelpunten aanwezig zijn binnen de begeleiding van deze jongeren en hun ouders. Binnen het vooronderzoek zijn deze knelpunten geïnventariseerd. De volgende onderzoeksvraag stond hierbij centraal: "Welke knelpunten worden ervaren door begeleiders in de begeleiding van niet-westerse jongeren met een LVB en gedragsproblemen en hun ouders binnen OBC's?"

Methoden vooronderzoek

Respondenten vooronderzoek. Er golden tijdens het vooronderzoek duidelijke inclusiecriteria aan de hand waarvan de respondenten geselecteerd zijn. Zo is er gekozen om de knelpunten te analyseren door het afnemen van een interview bij begeleiders die werkzaam zijn binnen een OBC, verbonden aan het Landelijk Kenniscentrum LVB. Via een algemene e-mail is contact gezocht met 55 contactpersonen van OBC's in heel Nederland waarbij expliciet gekeken en gevraagd is naar begeleiders die moeilijkheden ervaren in de begeleiding van niet-westerse jongeren met een LVB met gedragsproblemen en hun ouders. De OBC's hebben deze e-mail verspreid onder de werknemers in hun organisatie waarna bij bevestiging van de afspraak de inclusiecriteria nogmaals expliciet aangegeven zijn. Daarnaast zijn enkele begeleiders bewust geselecteerd op basis van hun culturele afkomst om de variatiedekking te vergroten (Boeije, 2014). Niet-westerse begeleiders zijn hierdoor bewust toegevoegd aan de selectie. In figuur 1 is samenvattend de werving van de respondenten voor het vooronderzoek weergegeven.

Na acht interviews heeft een tussentijdse analyse plaatsgevonden waarna bleek dat het verzadigingspunt bereikt was omdat uit de interviews geen nieuwe knelpunten meer naar voren kwamen. Vervolgens is afgesproken dat de geplande interviews wel nog werden afgenomen maar dat niet meer actief op zoek werd gegaan naar nieuwe respondenten.

Voor het vooronderzoek hebben uiteindelijk 24 begeleiders gereageerd en is met 13 begeleiders een interview afgenomen. Door slechte geluidsopname was één interview niet uit te werken tot een transcript waardoor er 12 interviews zijn meegenomen in de verdere analyse (N=12). Alle respondenten uit het vooronderzoek zijn vrouwen. Het merendeel van de respondenten heeft een Nederlandse culturele achtergrond (N=8), één respondent heeft een Marokkaanse achtergrond (N=1), twee respondenten hebben een Surinaamse afkomst (N=2) en een respondent heeft een gemengd, gedeeltelijk Nederlandse achtergrond (N=1). Door de beperkte variatie in geslacht en culturele afkomst moeten we echter voorzichtig zijn met de generaliseerbaarheid naar andere begeleiders van OBC's (Smaling, 2012).

Interviews vooronderzoek. Er is gekozen voor een kwalitatief onderzoek waarin met een semigestructureerd interview informatie is verzameld. Geleid door bevindingen uit de e-mails is een topiclijst opgesteld met mogelijke vragen (zie bijlage E). Het interview werd echter open begonnen door te vragen naar de knelpunten die ervaren werden. Hierdoor konden opvattingen, houding en ervaring van de begeleiders ten aanzien van de knelpunten die ervaren werden in de begeleiding van de niet-westerse jongeren en hun ouders in de OBC's, verkregen worden. Op basis van de gegeven antwoorden werd doorgevraagd en zijn de vragen uit de topiclijst gesteld. De ervaringen van de respondenten werden op deze manier centraal gesteld.

Om de betrouwbaarheid en validiteit van de verkregen data te vergroten, zijn de eerste interviews door twee interviewers afgenomen. Daarnaast werd door inzicht te geven in de opbouw van het gesprek, het tussentijds samenvatten en het opnemen van het gesprek de betrouwbaarheid vergroot. Doordat bij elk interview gewerkt is met dezelfde gespreksintroduktie en de topiclijst was gehanteerd, is gestreefd naar een doorzichtige, herhaalbare en overdraagbare werkwijze (Baarda et al., 2005).

Tot slot is nog gevraagd naar demografische kenmerken van de geïnterviewden, zoals leeftijd, geslacht en culturele achtergrond zodat in de analyse specifiek gekeken kon worden of specifieke groepen bepaalde knelpunten gaven of dat bijvoorbeeld niet-westerse begeleiders zich minder herkenden in de ervaren knelpunten.

Analyse vooronderzoek. Alle interviews zijn opgenomen met een voicerecorder en vervolgens uitgeschreven tot transcripten. De twaalf interviews zijn geanalyseerd met behulp van de analysemethodiek van Strauss en Corbin (1998). Er zijn twee coderingsfasen gebruikt: de open en de axiale coderingsfase.

Open coderingsfase. In de open coderingsfase zijn aan alle bruikbare fragmenten van de interviews codes toegekend. Een code is een samenvattende notie voor een stuk tekst die

de betekenis van het betreffende stuk van het interview uitdrukt (Boeije, 2005). Deze eerste coderingsfase heeft de grote hoeveelheid data gereduceerd tot een beperkte omgang. De data, de knelpunten en de mogelijke verklaringen hiervoor, zijn overzichtelijker voor de verdere analyse. De open coderingsfase heeft van elk interview een lijst opgeleverd met de verschillende codes; bestaande uit knelpunten en mogelijke verklaringen daarvoor. Hierbij is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van codes die ontstaan zijn op basis van woorden die respondent gebruikt hebben (Boeije, 2005).

De betrouwbaarheid van de open coderingsfase is vergroot doordat het eerste interview door alle vier de onderzoekers gezamenlijk gecodeerd is. Hierdoor was er een gezamenlijke, eenduidige beeldvorming aanwezig over de te coderen knelpunten, die alle onderzoekers konden toepassen in de overige analyses. Om verschillen te voorkomen zijn bij vragen tijdens de codering collega's ingeschakeld, zodat ook hierna uniformiteit aanwezig was. Achteraf is niet meer gekeken naar de uniformiteit in deze coderingsfase waardoor er geen uitspraken gedaan kunnen worden over de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid.

Axiale coderingsfase. Tijdens de axiale codering is de open codering omgezet in een schema. De lijst met codes, verkregen uit de open codering, zijn in deze fase gegroepeerd en in een hiërarchie geplaatst waarmee de verbanden inzichtelijk gemaakt zijn. Er is hierbij gekeken naar welke knelpunten aangedragen werden en waardoor deze eventueel verklaard zouden kunnen worden. Er is hierbij overstijgend gekeken waardoor vooral verklaringen voor de gegeven knelpunten naar voren kwamen. Er is gekozen voor een codeboom om de verbanden inzichtelijk weer te geven (Boeije, 2005). Het uitgangspunt van de codeboom is de ervaren knelpunten die uiteindelijk leiden tot een mogelijke verklaring. In figuur 2 is de axiale codering toegevoegd.

Resultaten

Verklaringen. Uit de lijst met codes komen verschillende knelpunten naar voren die in de axiale codering onder te verdelen zijn in vier verklaringen. Op basis van figuur 2 is een verdeling gemaakt voor het vervolg van het onderzoek. Er is een keuze gemaakt welke onderzoeker verder gaat met welke verklaring voor het ervaren van de knelpunten. Erwin Prikker doet onderzoek naar de verklaring van 'schaamte en isolatie', Maaïke Cornelisse onderzoekt de verklaring 'taalbarrière en communicatie' en Melody Mijnsbergen de verklaring 'kennis, visie en verwachting over LVB en behandeling'. Het onderhavige onderzoek toetst of 'gezagsverhoudingen' de knelpunten in de begeleiding van jongeren met een LVB, gedragsproblemen en hun ouders met daar bijkomend nog een niet-westerse culturele achtergrond kunnen verklaren.

Knelpunten. De knelpunten en verklaringen die bij ‘gezagsverhoudingen’ naar voren kwamen zijn gegroepeerd en worden hieronder puntsgewijs weergegeven. Deze knelpunten zijn samen met de verklaringen meegenomen in deze scriptie.

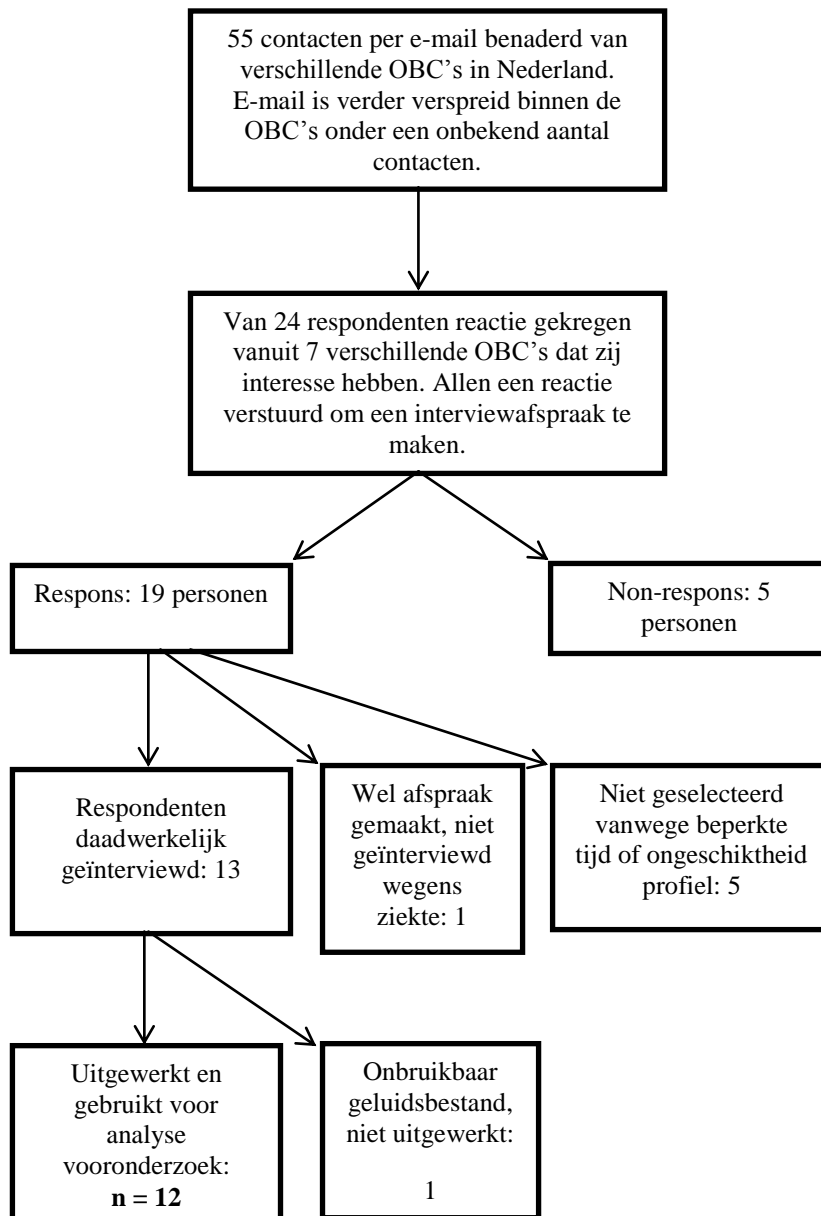
- Er wordt door begeleiders aangegeven dat er door de grote tijdsdruk minder geïnvesteerd kan worden in de specifieke kenmerken die bij de niet-westerse gezinnen geldend zijn wat ondermeer de vertrouwensrelatie onder druk zet.
- Begeleiders hebben vaker het idee dat er niet geluisterd wordt en afspraken niet na gekomen worden.
- Er worden knelpunten ervaren in het betrekken van belangrijke personen uit het familiesysteem. In niet-westerse gezinnen is het familiesysteem van groot belang. Verschillende personen hebben invloed op de opvoeding van de jongeren. Begeleiders vinden het lastig om te ontdekken wie belangrijke personen zijn, hoe ze deze kunnen benaderen, wat hun rol is en wat zij in de hulpverlening kunnen betekenen. Dit heeft als gevolg dat veranderingen vaker niet geaccepteerd worden omdat deze personen niet betrokken zijn.
  - Vooral het betrekken van een oma wordt als lastig ervaren daar deze soms overleden is, nog in het land van herkomst woont of de taal niet spreekt. De visie van oma kan, zelfs als ze overleden is, echter wel bepalend zijn voor hoe ouders hun opvoeding zien en waar zij naar streven.
  - In Turkse en Marokkaanse gezinnen heeft de vader met zijn gezag veel invloed in de veranderingen die in het gezin worden doorgevoerd. Het valt op dat vaders vaak niet aanwezig zijn bij de besprekingen waardoor zij niet in de begeleiding betrokken kunnen worden. Begeleiders kunnen hem daardoor niet overtuigen waardoor de behandeling en verandering in het gezin minder goed verlopen.
  - De opvoeding, zoals ouders die geven, wordt in het land van herkomst en door het systeem als normaal gezien. Ouders zien hierdoor niet in dat er hulp nodig is en accepteren de hulp hierdoor minder snel. Voor begeleiders lijkt het daarom alsof er niet naar hen geluisterd wordt.
  - Opvoeding blijkt voor niet-westerse gezinnen een moeilijk bespreekbaar thema omdat opvoeding vanuit de niet-westerse cultuur gezien wordt als een opdracht die binnen de eigen familie opgelost moet worden. Begeleiders geven aan dat ze hierdoor moeite hebben om contact te maken met het gezin, een vertrouwensband op te bouwen en tot de kern te komen van de aanwezige

problemen. Ouders trekken zich de beperkingen persoonlijk aan, voelen zich verantwoordigd dat zij hun opvoeding niet goed gedaan hebben waardoor het kind een beperking heeft. Hierdoor is het voor begeleiders lastig om contact te maken met ouders.

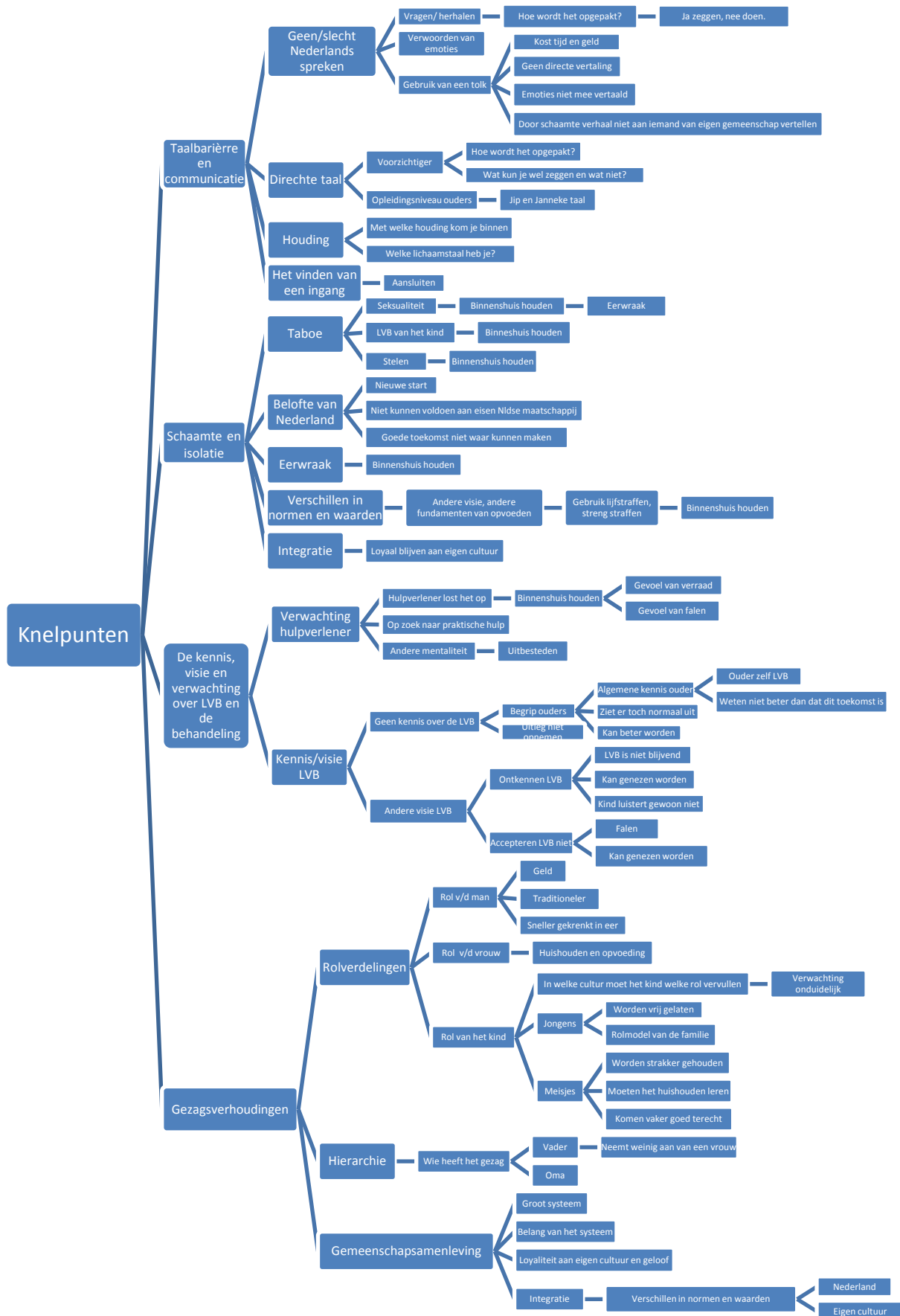
- Ouders ontkennen vaak dat er sprake is van problemen in de opvoeding waardoor het voor begeleiders lastig is om tot de kern van de problemen te komen.
- Begeleiders geven aan dat er veel onduidelijkheid is over waar het kind loyaal aan is; de eigen afkomst, Nederland of een mix. Ze geven aan dat binnen de OBC's van de jongeren verwacht wordt dat ze zich aanpassen aan de geldende regels maar dat dit niet overeenkomt met de verwachtingen van de ouders. Dit levert verschillende knelpunten op;
  - Doordat OBC's andere regels en grenzen hanteren, kunnen ouders zich als opvoeders niet serieus genomen voelen waardoor ze niet mee werken aan de hulpverlening. Er ontstaat hierdoor wantrouwen en onbegrip.
    - Vanuit de niet-westerse principes wordt het samen slapen op groepen niet gerespecteerd, vooral door Turkse en Marokkaanse ouders.
    - Surinaamse en Antilliaanse ouders lijken de Nederlandse opvoeding niet streng genoeg te vinden. De grenzen lijken in de Nederlandse opvoeding hoger te liggen; er wordt meer getolereerd.
    - Ouders zijn niet bekend met belonen van gewenst gedrag. Wantrouwen en een breuk in de vertrouwensband ontstaan hierdoor vaker omdat ouders dit niet begrijpen.
    - Marokkaanse en Turkse mannen nemen alleen iets aan als ze door een man aangesproken worden. Marokkaanse en Turkse vrouwen kunnen daarentegen niet alleen met een mannelijke begeleider zijn.
  - Jongeren hebben in hun opvoeding bepaalde normen, waarden en een rolverdeling van huis uit meegekregen. Doordat zij loyaal blijven aan de opvoeding van thuis ervaren begeleiders knelpunten. Daarnaast wordt aangegeven dat ze door beperkte cognitieve vaardigheden ook weinig mogelijkheden hebben om zich aan te passen. Er wordt aangegeven dat er bij jongens meer knelpunten lijken te zijn dan bij meisjes, waarschijnlijk door een verschil in verwachting.
    - Turkse en Marokkaanse jongeren luisteren minder naar vrouwelijke begeleiders.

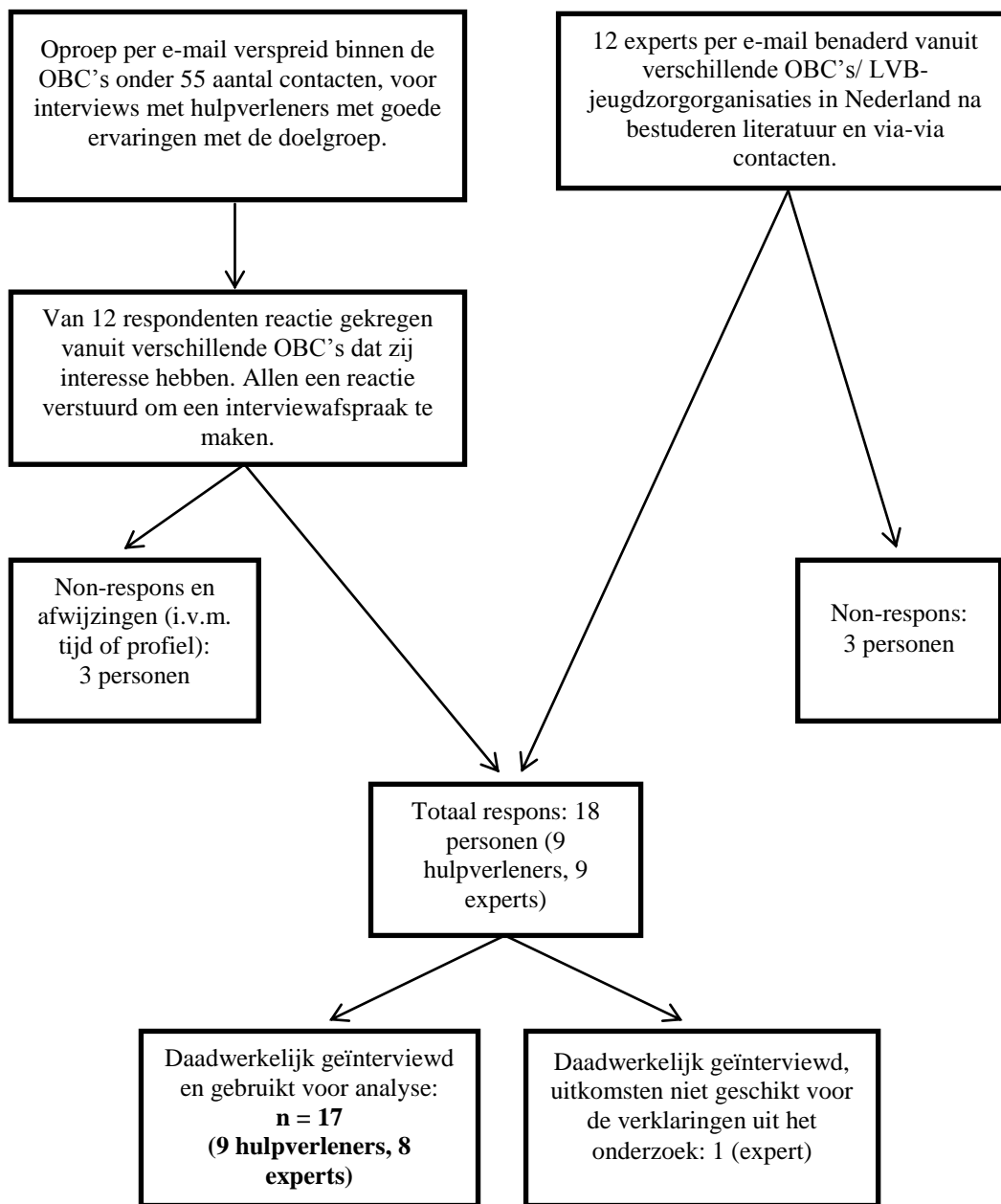
- Meisjes kunnen niet alleen gelaten worden met mannelijke begeleiders.
  - Jongens hebben niet geleerd om huishoudelijke taken uit te voeren, dit wordt gezien als een vrouwentaak en kan voor ruzies zorgen.
  - Jongeren hebben geleerd dat ze vanuit respect oudere personen niet mogen aankijken, wat in Nederland als onbeleefd wordt ervaren.
  - Jongens krijgen vanuit hun cultuur vaker een bepaalde rol (prinsje) of voorbeeldfunctie opgelegd.
- Er is een groot verschil in taal, interactie in de opvoeding. In niet-westerse culturen wordt meer opgevoed vanuit de gebiedende wijs (jij gaat nu...). Voor Nederlandse begeleiders is het in eerste instantie lastig om te begrijpen waarom de niet-westerse jongeren minder goed luisteren en als ze dit door hebben is het lastig om deze communicatiestijl toe te passen.

Figuur 1. Stroomdiagram respondenten verzamelen vooronderzoek.

Figuur 2. Axiale codering vooronderzoek.

Bijlage B: Stroomdiagram respondenten verzamelen daadwerkelijk onderzoek

Figuur 3. Stroomdiagram respondenten verzamelen daadwerkelijk onderzoek.

Bijlage C: Interview algemeen deel en onderdeel gezagsverhoudingen

Algemene inleiding:

Jongeren met een licht verstandelijke beperking [LVB] en hun ouders worden ervaren als een lastige groep om te begeleiden. Binnen de orthopedagogische behandelcentra [OBC] worden LVB-jongeren met bijkomende gedragsproblematiek begeleid. *Er wordt echter ervaren dat als deze groep ook nog een niet-westerse culturele achtergrond heeft dat deze begeleiding als nog lastiger ervaren wordt.* Dit is een factor waar wij ons tijdens dit onderzoek op richten. We willen gaan verklaren waardoor dit knelpunt ervaren wordt en wat er mogelijk aan te doen is. Vanuit ons vooronderzoek wordt bevestigd dat er problemen worden ervaren in de begeleiding van LVB-jongeren en hun ouders in orthopedagogische behandelcentra met een andere culturele achtergrond. In het vervolg van dit interview bedoelen deze doelgroep wanneer we spreken over jongeren en hun ouders.

Vervolgens zijn we gaan zoeken naar mogelijke verklaringen voor deze knelpunten. Uiteindelijk zijn we op basis van literatuuronderzoek en ons vooronderzoek op 4 hoofdverklaringen uitgekomen die volgens ons alle ervaren knelpunten kunnen verklaren:

1. Gezagsverhoudingen; waarbij onder meer gekeken wordt naar de opvoeding, rolverdeling en verhoudingen in het gezin en het sociale toezicht en het leven in twee werelden m.b.t. de maatschappij.
2. Taalbarrière en communicatie; waarbij er gekeken gaat worden naar communicatie tussen begeleiders en jongeren maar ook naar de communicatie tussen begeleiders en ouders.
3. Kennis, visie en verwachting over LVB en de behandeling.
4. Schaamte, taboe, verlies van eer omtrent de LVB/gedragsproblematiek/de hulpverlening en daarop volgende (sociale) isolatie van de jongeren en hun gezin.

We zullen per verklaring straks uitvragen of u deze herkent en bekijken of u hier vanuit uw ervaringen aanvullingen op heeft. Per verklaring/thema zullen we enkele verdiepende vragen stellen om een beter en meer gedifferentieerd beeld te krijgen van de verklaringen en hoe die gerelateerd kunnen zijn aan de ervaren knelpunten. De bedoeling is om er achter te komen hoe bovenstaande verklaringen ervoor kunnen zorgen dat er moeilijkheden ervaren worden in de alledaagse begeleiding binnen OBC's van LVB-jongeren met een niet-westerse culturele achtergrond. Vervolgens gaan we op zoek naar handelingsadviezen om met de knelpunten om te gaan of, liever nog, om die te voorkomen. Dit onderzoek zal 4 scripties opleveren, elk gericht op 1 van de 4 genoemde verklaringen en de mogelijke handelingsadviezen. *Wij zijn er van bewust dat veel knelpunten door meerdere factoren verklaard kunnen worden. Omdat wij per verklaring een thesis schrijven, proberen we de verklaringen wel zo gescheiden mogelijk uit te vragen.*

Het is van te voren belangrijk om te benoemen dat we ons binnen onze thesis richten op de 2 onderstaande doelgroepen:

- Marokkaans/Turks
- Antilliaans/Surinaams

Deze groepen zijn uit de literatuur en in ons vooronderzoek het meest naar voren gekomen. *De doelgroepen zijn niet geheel 1-op-1 te vergelijken dus wij zullen gericht doorvragen over de verschillen en overeenkomsten die gezien worden en binnen welke doelgroep(en) de knelpunten vooral ervaren worden.*

Interviewonderdeel: Moeilijkheden in de begeleiding binnen OBC's van LVB-jongeren met een niet-westerse culturele achtergrond binnen het thema gezagsverhoudingen.

Uit het vooronderzoek blijkt dat veel begeleiders het verschil in de gezagsverhoudingen binnen de begeleiding van LVB-jongeren met een niet-westerse culturele achtergrond als moeilijkheid ervaren. Daar wordt hier verder op ingegaan.

Duale socialisatie

Uit het vooronderzoek blijkt dat de gezinnen in twee werelden lijken te leven, en de meerdere, soms tegengestelde, referentiekaders aanwezig zijn die knelpunten op kunnen leveren. Waar ouders vooral waarde hechten aan hun eigen culturele achtergrond, leven de jongeren tussen 2 werelden. Voor begeleiders kost het veel moeite te investeren in dit contact met de gezinnen en de begeleiding soepel te laten verlopen. Knelpunten zijn vooral te vinden in begrippen als acceptatie, adaptatie, culturele continuïteit¹ en bonding en bridging². Begeleiders zouden moeite hebben om strategieën met betrekking tot etnische socialisatie toe te passen.

- Zou dit volgens u knelpunten kunnen geven in de begeleiding met de ouders?
  - Zo ja, hoe speelt dit een rol?
- Zou dit aanleiding kunnen geven tot moeilijkheden in de begeleiding van de jongeren?
  - Zo ja, hoe speelt dit een rol?
- Ziet u dit terug binnen alle vooraf aangegeven doelgroepen of in meer of mindere mate slechts in enkele specifieke culturele achtergronden?
- Wat zijn volgens u mogelijkheden om met het bovenstaande knelpunt om te kunnen gaan? (*Handelingsadviezen voor omgang met ouders en omgang met jongere*).

Conformiteit

Uit de literatuur blijkt dat de Nederlandse opvoeding zich vooral richt op het ontwikkelen van autonomie, terwijl in de niet-westerse samenlevingen conformiteit (het aanpassen aan de eisen die de omgeving stelt) als het belangrijkste doel van de opvoeding staat. In niet-westerse gezinnen staat het collectieve belang voorop, zijn er duidelijke hiërarchische verhoudingen tussen man-vrouw en jong-oud en spelen gehoorzaamheid en respect naar ouderen een sleutelrol. Bij begeleiders speelt de onbekendheid een rol, maar er kunnen eveneens weer problemen ontstaan door acceptatie, adaptatie en culturele continuïteit en bonding en bridging.

- Zou dit verschil knelpunten kunnen opleveren in de begeleiding van de jongeren?
  - Zo ja, hoe speelt dit dan een rol?
- Zou dit verschil knelpunten kunnen opleveren in de begeleiding van de ouders
  - Zo ja, hoe speelt dit dan een rol?
- Ziet u dit terug binnen alle vooraf aangegeven doelgroepen of in meer of mindere mate slechts in enkele specifieke culturele achtergronden?
- Hoe zouden begeleiders hiermee om kunnen gaan om problemen in de begeleiding van de jongeren, maar ook de ouders, te verminderen of te voorkomen?

Ouder-kind interactie

Uit het vooronderzoek kwam naar voren dat de ouder-kind interactie kan zorgen voor moeilijkheden in de begeleiding. In Nederland is er een meer egalitaire en individualistische opvoeding centraal komen te staan, waar in overleg met hun kinderen en met minder macht

¹ Het begeleiden van het aanpassen van de jongeren voor het leven in twee werelden, behouden van de dubbele loyaliteit en richting ouders het begeleiden van de behoefte aan culturele continuïteit.

² Het zowel aandacht schenken en versterken van de relaties binnen de eigen gemeenschap, bonding, als de relatie tussen verschillende gemeenschappen, bridging.

wordt opgevoed. Allochtone opvoeders hanteren over het algemeen een meer autoritaire opvoedstijl met strikte controle binnenshuis en het gebruik van machtsmiddelen. Uit de literatuur blijkt dat de Marokkaanse en Turkse gezinnen het meest autoritair zijn en de Surinaamse en Antilliaanse ouders hier een tussenpositie in innemen. Doordat er echter vele verschillende mengvormen zijn tussen de Nederlandse en niet-westerse opvoeding, is het lastig voor begeleiders om hierop in te spelen. Het aanpassen door begeleiders en de acceptatie speelt hierbij opnieuw een rol.

- Zou dit verschil knelpunten in de begeleiding van jongeren kunnen veroorzaken?
  - Zo ja, hoe speelt dit dan een rol?
- Zou dit verschil knelpunten in de begeleiding van ouders kunnen veroorzaken?
  - Zo ja, hoe speelt dit dan een rol?
- Ziet u hierin het verschil tussen de Marokkaanse/Turkse gezinnen en de Antilliaanse en Surinaamse gezinnen?
- Wat zijn volgens u de mogelijkheden om met dit knelpunt om te gaan?
  - Hoe pakt u dit aan richting de ouders en hoe richting de jongeren?

Seksespecifieke opvoeding

Ook de seksspecifieke opvoeding binnen de migrantengezinnen geeft aanleiding tot knelpunten. Er is hierin echter een verschil in culturele achtergrond. Over het algemeen is dit bij Turkse en Marokkaanse gezinnen specifieker dan bij Surinaamse en Antilliaanse gezinnen. Als begeleider kan dit knelpunten opleveren doordat dit niet samengaat met je eigen normen en waarden. Daarnaast kan het bij de ouders weerstand oproepen.

- Zou dit verschil in seksspecifieke opvoeding kunnen zorgen voor moeilijkheden in de behandeling van Turkse en Marokkaanse LVB-jongeren en hun ouders?
  - Zo ja, hoe speelt dit een rol en speelt dit vooral bij ouders of bij de jongeren?
- Zou dit verschil in seksspecifieke opvoeding kunnen zorgen voor moeilijkheden in de behandeling van Surinaamse en Antilliaanse LVB-jongeren en hun ouders?
  - Zo ja, hoe speelt dit een rol en speelt dit vooral bij ouders of bij de jongeren?
- Wat kan volgens u gedaan worden om dit knelpunt te verminderen of te voorkomen, zowel richting de ouders als richting de jongeren?
  - Wat geldt voor Turkse en Marokkaanse en wat voor Surinaamse en Antilliaanse?

Taakverdeling vaders en moeders

De inbreng van vaders in niet-westerse gezinnen is over het geheel genomen minder groot dan de inbreng van autochtone vaders. Moeder zijn voor het grootste deel verantwoordelijk voor de opvoeding en verzorging binnen niet-westerse gezinnen. Voor veel begeleiders blijkt deze beperkte betrokkenheid van vaders te zorgen voor knelpunten in de begeleiding. Het strookt niet met eigen normen en waarden, en adaptatie en culturele continuïteit zijn lastig in de begeleiding toe te passen.

- Zou de taakverdeling in de opvoeding en verzorging van de kinderen bij allochtone gezinnen kunnen zorgen voor problemen of onbegrip binnen de begeleiding?
  - Zo ja, hoe speelt dit een rol? (*Hoe bij de jongeren en hoe bij de ouders*).
- Ziet u hierin ook een verschil tussen en binnen de Marokkaanse/Turkse doelgroep en de Antilliaanse en Surinaamse doelgroep?
- Wat zijn volgens u mogelijkheden om hiermee om te gaan?
  - Richt dit zich vooral op de ouders of vooral op de jongeren?

Bijlage D: Tabellen op basis van de resultaten

In de onderstaande tabellen wordt gekeken naar de resultaten. In tabel 2 en 3 wordt eerst gekeken of de beschreven verklaringen uit de inleiding herkend worden als mogelijke verklaringen voor het ervaren van knelpunten in de begeleiding van de jongeren in OBC's en hun ouders. Zoals beschreven in de methodesectie is hierbij gekeken naar de verklaring (1) Opvoeding; verschillen in doelen en interactie, tabel 2 en (2) Rolverdeling en seksspecificiteit, tabel 3. In tabel 4 wordt vervolgens specifiek gekeken naar de handelingsadviezen die gegeven worden voor de 'gezagsverhoudingen'.

Tabel 2

Herkenning voor de verklaring 'verschillen in opvoedingsdoelen en –interactie' en gegeven handelingsadviezen.

Handelingsadviezen	Interview																		Totaal genoemd
	1 ^{*°}	2 ^{*°}	3 °	4	5 [*]	6 ^{*°}	7	8 [*]	9 ^{*°}	10	11	12 °	13 ^{*°}	14	15 [*]	17 [*]	18 °		
Herkenning verklaring.																			100%
Aansluiten, inleven, verplaatsen.																			94%
Vragen stellen, oprechte belangstelling.																			76%
Accepteren van de afkomst, respect tonen.																			76%
Erkenning, empathie en begrip tonen.																			76%
Eigen normen en waarden niet centraal.																			76%
Betrekken van het systeem, bonding.																			65%
Open, duidelijke en eerlijke houding.																			59%
Eigen ervaringen delen en inzetten [*] .																			56%
Hulp op maat bieden, elk gezin is uniek.																			47%
Niet veroordelen/oordelen, hulp opdringen.																			47%
Combineren van beide culturen, bridging.																			41%
Tijd nemen.																			35%
Vertrouwensrelatie opbouwen.																			29%
Laagdrempelig insteken, kleine stapjes.																			29%
Luisteren, observeren; signalen oppakken.																			12%
Discussieer (indien nodig) met de ouders.																			12%

Notitie: ^{*} Respondent met een andere culturele afkomst. ° Expert. Zwart: herkenbaar. Wit: niet besproken. De benoemde adviezen worden verder toegelicht na de tabellen.

Tabel 3

Herkenning voor de verklaring 'verschillen in seksspecificiteit en rolverdeling' en gegeven handelingsadviezen.

Handelingsadviezen	Interview																		Totaal genoemd
	1 ^{*°}	2 ^{*°}	3 °	4	5 [*]	6 ^{*°}	7	8 [*]	9 ^{*°}	10	11	12 °	13 ^{*°}	14	15 [*]	17 [*]	18 °		
Herkenning verklaring.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	76%	
Aansluiten, inleven, verplaatsen.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	71%	
Accepteren van de afkomst, respect tonen.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	71%	
Erkenning, empathie en begrip tonen.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	65%	
Eigen normen en waarden niet centraal.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	65%	
Niet veroordelen/oordelen, hulp opdringen.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	65%	
Betrekken van het systeem, bonding.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	65%	
Open, duidelijke en eerlijke houding.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	59%	
Hulp op maat bieden, elk gezin is uniek.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	47%	
Vragen stellen, oprechte belangstelling.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	41%	
Eigen ervaringen delen en inzetten [*] .	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	33%	
Vertrouwensrelatie opbouwen.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	24%	
Laagdrempelig insteken, kleine stapjes.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	24%	
Discussieer (indien nodig) met de ouders.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	24%	
Tijd nemen.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	18%	
Combineren van beide culturen, bridging.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	18%	
Luisteren, observeren; signalen oppakken.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	1%	

Notitie: ^{*} Respondent met een andere culturele afkomst. ° Expert. Zwart: herkenbaar. Wit: niet besproken. Grijs: gedeeltelijk herkenbaar. De benoemde adviezen worden verder toegelicht na de tabellen.

Tabel 4

Gegeven handelingsadviezen voor de verklaring gezagsverhoudingen.

Handelingsadviezen	Interview																		Totaal genoemd
	1 ^{*°}	2 ^{*°}	3 °	4	5 [*]	6 ^{*°}	7	8 [*]	9 ^{*°}	10	11	12 °	13 ^{*°}	14	15 [*]	17 [*]	18 °		
Aansluiten, inleven, verplaatsen.																			100%
Vragen stellen, oprechte belangstelling.																			94%
Accepteren van de afkomst, respect tonen.																			94%
Erkenning, empathie en begrip tonen.																			94%
Eigen normen en waarden niet centraal.																			94%
Niet veroordelen/oordelen, hulp opdringen.																			88%
Tijd nemen.																			82%
Vertrouwensrelatie opbouwen.																			76%
Hulp op maat bieden, elk gezin is uniek.																			76%
Open, duidelijke en eerlijke houding.																			76%
Betrekken van het systeem, bonding.																			71%
Investeren in kennis, er is te weinig kennis.																			59%
Eigen ervaringen delen en inzetten*.																			56%
Laagdrempelig insteken, kleine stapjes.																			41%
Combineren van beide culturen, bridging.																			35%
Discussieer (indien nodig) met de ouders.																			29%
Positiviteit, complimenten.																			24%
Luisteren, observeren; signalen oppakken.																			12%
Aantal handelingsadviezen	11	12	9	13	9	15	8	9	15	14	9	10	12	16	17	17	16		

Notitie: * : respondent met een andere culturele afkomst. °: Expert. Zwart: herkenbaar. Wit: niet besproken. De benoemde adviezen worden verder toegelicht na de tabellen.

Concrete uitleg handelingsadviezen. In alle drie de tabellen worden handelingsadviezen weergegeven. Bij deze handelingsadviezen is door middel van kleur aangegeven of dit spontaan benoemd is en voor een respondent herkenbaar is, gedeeltelijk herkenbaar is, of dat dit handelingsadvies niet benoemd is, of dat dit advies niet herkenbaar is (niet in dit onderzoek voorgekomen). De beschreven handelingsadviezen uit de tabellen worden nu puntsgewijs kort toegelicht.

- Aansluiten, inleven, verplaatsen: Dit houdt in dat begeleiders moeten aansluiten bij de afkomst en cultuur van het gezin en zich hierin moeten verplaatsen. Wat zijn de gevolgen voor het gezin dat ze met deze afkomst in Nederland leven?
- Vragen stellen, oprechte belangstelling: Stel vragen over de afkomst, de cultuur, het geloof van het gezin, wat ze moeilijk vinden, hoe ze leven, wat ze belangrijk vinden. Oftewel ga met ze in gesprek en ga kijken naar het specifieke wat onderscheidend is voor dit gezin en toon oprechte belangstelling in hun drijfveren.
- Accepteren van de afkomst, respect tonen: Keur de afkomst van het gezin goed en toon hiervoor waardering en bewondering.
- Erkenning, empathie en begrip tonen: Toon begrip en erkenning voor de emoties, gebeurtenissen en situaties uit de cultuur van het gezin. De begeleider moet laten blijken dat hij/zij begrijpt dat iets moeilijk voor het gezin is (bijv. als een kind geen Ramadan wil vieren terwijl dit voor ouders als zeer belangrijk wordt geacht). Ze moeten zich in het gezin inleven.
- Eigen normen en waarden niet centraal: Als begeleider moeten jouw normen en waarden niet centraal staan. De afkomst van de begeleider doet niet ter zake in de hulpverlening. Het gezin heeft net zo veel recht als de begeleider op eigen normen en waarden, binnen de kaders uit de samenleving (het Wetboek).
- Betrekken van het systeem, bonding: Niet-westerse gezinnen worden gekenmerkt door een groot familiesysteem dat veel inspraak kan hebben in de opvoeding van de jongere. Het is van belang dit familiesysteem erbij te betrekken. Er worden hiervoor verschillende manieren aangereikt. Ga met het gezin in gesprek over belangrijke personen of vul een genogram in om zo de familiestructuur duidelijk te krijgen. Daarnaast kunnen belangrijke personen bij gesprekken uitgenodigd worden indien dit mogelijk is. Anders kan er gebruikgemaakt worden van Skype. Tot slot wordt benoemd dat het familiesysteem betrokken kan worden door contextuele vragen (bijv. Hoe zou oma reageren als zij dit zag?).

- Open, duidelijke en eerlijke houding: Er wordt veel waarde aangehecht dat begeleiders een open houding hebben waarin ze luisteren naar het gezin en accepteren hoe het gezin is. Daarnaast moeten ze eerlijk communiceren over wat ze weten en duidelijk zijn in hun communicatie. Ze moeten geen verwachtingen scheppen die ze niet waar kunnen maken. Het is van belang dat ze zich bewust zijn van het feit dat een beperkte beheersing van de Nederlandse taal een rol kan spelen.
- Eigen ervaringen delen en inzetten: Dit advies komt van de niet-westerse respondenten. Zij geven aan dat ze eigen kennis en ervaringen kunnen inzetten in hun begeleiding. Dit onder meer doordat ze erkenning en begrip kunnen tonen voor situaties maar ook omdat ze hulp kunnen bieden door aan te geven hoe ze zelf dingen aangepakt hebben. Ervaring kan ook gedeeld worden binnen het team zodat zij kennis verkrijgen van de omgangsvormen en bekende gebruiken en hierdoor eerder hierop kunnen inspelen met hun begeleiding. De waarde van een multicultureel team komt hieruit naar voren.
- Hulp op maat bieden, elk gezin is uniek: Elk gezin is speciaal en elk gezin is anders. Ga er niet vanuit dat bijv. alle Turkse gezinnen gelijk zijn aan elkaar. Er kunnen hierin grote verschillen zijn en het is belangrijk dat begeleiders elk gezin als een uniek gezin benaderen.
- Niet veroordelen/oordelen of hulp opdringen: Ga niet veroordelend te werk en ga de hulp niet opdringen. Belangrijk is om geen oordelen te hebben over de afkomst, dit is iets wat al generaties speelt en niet door een professional in een gesprek te veranderen. Vooral bij het thema 'slaan' kwam bijv. vaak naar voren dat begeleiders hun oordeel hierover klaar hadden. Dit had echter geen effect en bracht schade toe aan de vertrouwensband. Juist het in gesprek gaan en het accepteren biedt perspectief. Dit accepteren wil echter niet zeggen dat begeleiders het eens moeten zijn met de normen en waarden van het gezin maar ruimte moeten bieden voor gesprek.
- Combineren van beide culturen, bridging: Na verloop van tijd kunnen begeleiders met het gezin gaan kijken naar het beste van beide culturen, dus zowel de Nederlandse cultuur als de cultuur van herkomst en dit combineren. Hiervoor moeten ze eerst in gesprek gaan over de overeenkomsten en verschillen.
- Tijd nemen: Aangegeven wordt dat ondanks de hectiek en bezuinigingen van tegenwoordig bij interculturele hulpverlening vooral tijd genomen moet worden.

- Vertrouwensrelatie opbouwen: Bouw een positieve cliënt-hulpverlenerrelatie op waarin aan wederzijds vertrouwen veel waarde wordt toegekend. In enkele interviews is doorgevraagd wat nodig is om een goede vertrouwensrelatie op te bouwen. Hieruit kwam terug dat men het belangrijk vond om tijd te nemen en te investeren in het contact met het gezin. Luister, sluit aan bij het gezin, ga niet veroordelen maar toon begrip en oprechte belangstelling in het gezin.
- Laagdrempelig insteken, kleine stapjes: Maak geen grote (behandel)doelen maar gebruik kleine stapjes zodat succeservaringen geboekt kunnen worden en het gezin kan wennen. Begin bij een positieve ervaring en bouw langzaam uit naar het einddoel.
- Luisteren, observeren; signalen oppakken: Luister nadrukkelijk naar wat het gezin zegt maar observeer daarnaast non-verbale signalen en de omgeving. Let op signalen die van invloed kunnen zijn op de behandeling. Iemand kan dreigend overkomen maar wat ligt hier achter, pak de signalen op die achter deze emoties zitten.
- Discussieer (indien nodig) met de ouders: Begeleiders geven aan dat in bepaalde situaties met ouders de discussie aangegaan moet worden. Dit betekent niet dat begeleiders zich veroordelend op moeten stellen. In discussie gaan houdt in dat begeleiders in gesprek gaan. Praat over welke keuzes gemaakt zijn en wat niet kan in de Nederlandse maatschappij maar kijk hierbij ook verder naar hetgeen juist wel kan.
- Investeren in kennis, er is te weinig kennis: Begeleiders geven aan dat er te weinig kennis aanwezig is over de verschillende multiculturele afkomsten bij de meeste begeleiders. In enkelen interviews worden hiervoor oplossingen gegeven;
  - Het werken in een multicultureel team maakt begeleiders bewust van welke mogelijke knelpunten er kunnen zijn bij verschillende afkomsten. Hierdoor zijn ze hierop in hun contacten met de gezinnen eerder alert.
  - In opleidingen zou meer geïnvesteerd moeten worden in cultureel sensitief werken.
  - De organisatie moet ervoor zorgen dat de begeleiders geschoold blijven door het volgen van cursussen en de aanschaf van belangrijke materialen.
  - Begeleiders kunnen contact maken met niet-westerse mensen, in hun vriendenkring, zodat ze zich op deze manier leren verdiepen in andere culturen.

- Er wordt één keer benoemd dat interculturele hulpverlening niet voor iedereen is weggelegd. Kennis is altijd goed maar zou volgens deze respondent niet iedereen helpen, het moet in jou als begeleider zitten.
- Positiviteit, complimenten: Binnen niet-westerse gezinnen wordt het geven van complimenten niet als vanzelfsprekend ervaren. Door eerst complimenten te geven aan de ouders en de jongeren zelf (wat is uw huis mooi, heeft u nieuwe kleren, jij hebt je kamer netjes opgeruimd), leren ze dit ontvangen. Vervolgens kan uitleg gegeven worden over de leertheorie die hier achterschuilt.

Bijlage E: Topiclijst vooronderzoek

Topiclijst waaruit betreffende vragen gehaald worden waardoor ingevoegd kan worden bij het onderwerp wat de geïnterviewde zelf aanhaalt. Daarnaast kunnen deze vragen gesteld worden indien de geïnterviewde deze topics zelf niet aan bod heeft laten komen.

1. Culturele verschillen: (eerst doelgroep a bekijken en vervolgens doelgroep b bespreken)
Kunt u aangeven of u ook mogelijk verschillende culturele verschillen ervaart?
  - a. Etnocentrische kijk: (superieur)
Hoe ervaart deze doelgroep volgens u de eigen cultuur t.o.v. andere culturen?
  - b. Schaamte, stigmatisering en taboes.
Merkt u dat er wellicht sprake is van schaamte binnen deze doelgroep?
Op welke onderwerpen merkt u deze schaamte?
Is er binnen deze doelgroep sprake van moeilijkheden met stigmatisering?
Hoe kijkt deze doelgroep aan tegen de stigmatisering?
Zijn er bepaalde taboes omtrent hulpverlening bekend bij u over deze doelgroep?
O.a. het zoeken van hulp, toegankelijkheid, praten over problemen.
  - c. Man-vrouw paradigma.
Valt u iets op met betrekking tot de man-vrouw verhouding binnen deze doelgroep?
Hoe zijn de gezinssamenstellingen binnen deze doelgroep?
Ervaaft u problemen in de gezag relaties binnen deze doelgroep? En zo ja, welke problemen ervaart u en hoe ervaart u deze problemen.
  - d. Alternatieve kijk, behandelwijze, communicatie.
Wat is de kijk van deze doelgroep op de manier van behandelen volgens u?
Wat is de kijk van deze doelgroep op de betreffende problematiek (LVB) volgens u?
Wordt er binnen de doelgroep voorkeur gegeven aan een alternatieve behandeling, en zo ja, welke behandeling?
  - e. Leven in 2 culturen, moeilijkheden met de westerse cultuur; individualistisch
Merkt u dat er moeilijkheden worden ervaren door het moeten leven in/tussen twee culturen? En zo ja, welke moeilijkheden/verschillen herkent u hierin?
Ervaaft deze doelgroep moeilijkheden met de Nederlandse, individualistische cultuur?
2. Religieuze verschillen (eerst doelgroep a bekijken en vervolgens doelgroep b bespreken)
Ziet u enkele specifieke religieuze verschillen/problemen binnen deze doelgroep?

Wat zijn volgens u specifieke religieuze problemen binnen deze doelgroep?
  - a. Plicht vanuit de religie (Allah), zelfmanagement.
Ziet u, de mogelijk ervaren plicht vanuit hun religie, als een probleem binnen de begeleiding van deze doelgroep?
  - b. Straf of beloning vanuit de religie (Allah):
Merkt u iets aan hoe deze doelgroep aan kijkt tegen de betreffende problematiek? Zien ze dit eerder als een straf of als een beloning vanuit hun religie?

**Is er voor u een specifiek onderscheid tussen culturele en religieuze verschillen aan te duiden?
En zo ja, wat is volgens u dit verschil?**

3. Taal en manier van communiceren (eerst doelgroep a bekijken en vervolgens doelgroep b bespreken)
  - a. In welke mate is deze doelgroep in staat de Nederlandse taal te spreken?
  - b. Kan deze doelgroep u volledig begrijpen op het gebied van taal?
    - i. In hoeverre begrijpt deze doelgroep complexe Nederlandse taal?
    - ii. Past u uw taalgebruik op een andere manier aan binnen deze doelgroep dan bij de Nederlandse LVB jongeren? En zo ja, hoe past u dit aan?
  - c. Merkt u dat er een verschil is tussen de Nederlandse manier van communiceren en de manier van communicatie bij de betreffende doelgroep?
    - i. Bijv. de directere vorm in de Nederlandse taal.
    - ii. Bijv. het spreken over gevoelige onderwerpen.
  - d. Ervaart deze doelgroep, volgens u, last van de Nederlandse, directe manier van communiceren?
4. Opvattingen: (eerst doelgroep a bekijken en vervolgens doelgroep b bespreken)
  - a. Heeft u het idee dat er binnen deze doelgroep andere opvattingen zijn over opvoeden? En zo ja, welke?
  - b. Heeft u het idee dat deze doelgroep andere opvattingen heeft m.b.t. het hulpverleningsproces? En zo ja, welke verschillen merkt u op?
  - c. Merkt u dat er binnen deze doelgroep mogelijk andere opvattingen zijn m.b.t. het hebben van een lichte verstandelijke beperking? En zo ja, hoe merkt u dit en welke opvattingen zijn er?
  - d. Heeft u het idee dat er binnen deze doelgroep andere opvattingen zijn m.b.t. de hulpverlening van iemand met een LVB? En zo ja welke opvattingen erkent u?
5. Andere verwachtingen: (eerst doelgroep a bekijken en vervolgens doelgroep b bespreken)
  - a. Merkt u een ander verwachtingspatroon binnen deze doelgroep m.b.t. de uitkomst van de hulpverlening?
  - b. Merkt u dat er binnen deze doelgroep nog andere verwachtingen verschillen?
6. Moelijkheden in de samenwerking (eerst doelgroep a bekijken en vervolgens doelgroep b bespreken)
  - a. Merkt u verschillen in de samenwerking binnen deze doelgroep t.o.v. de samenwerking met cliënten met een Nederlandse nationaliteit?
  - b. Zo ja, welke verschillen merkt u?
7. Toegankelijkheid hulpverlening, eventueel door isolatie in de betreffende cultuur, angst westerse cultuur. (eerst doelgroep a bekijken en vervolgens doelgroep b bespreken)
  - a. Hoe vindt u de toegankelijkheid van de Nederlandse hulpverlening voor deze doelgroep?
  - b. Hoe zit het met het sociale netwerk van het gezin en de jongeren? (*geïsoleerd leven*)
  - c. Heeft u het idee dat er angst heerst voor de westerse invloeden in deze cultuur wat een invloed heeft op het aanvaarden van de hulp?

8. Onvoldoende kennis door hulpverlener van cultuur, normen, waarden en achtergrond, eventueel samenhangend met vooroordelen. (eerst doelgroep a bekijken en vervolgens doelgroep b bespreken)
  - a. Zijn er vanuit u enkele vooroordelen die u heeft over de betreffende doelgroep?
  - b. Vind u dat u genoeg kennis heeft over de cultuur?
  - c. Vind u dat u genoeg kennis heeft over de religie?
  - d. Vind u dat u genoeg kennis heeft over de normen en waarden?